

EU vuonna 2020

Peter Ekholm

EU vuonna 2020

PETER EKHOLM

Sitran raportteja 42

© 2004 Sitra ja Peter Ekholm
Graafinen suunnittelu: Marjut Heikkinen

ISBN 951-37-4281-4
ISSN 1457-571X (nid.)

ISBN 951-563-461-X (URL:<http://www.sitra.fi>)
ISSN 1457-5728 (URL:<http://www.sitra.fi>)

Sitran raportteja -sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön.

Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09) 618 991,
sähköposti: julkaisut @sitra.fi

Edita Prima Oy
Helsinki 2004

SAATTEEKSI

Tämä raportti on katsaus EU:n tulevaisuuteen. Tarkoituksena on arvioida EU:n tilaa noin vuonna 2020. Arviot ovat maltillisia, koska esitys tähtää todennäköiseen tulevaisuuteen. EU:ssa on jatkossakin sekä eteenpäin vieviä että jarruttavia voimia. Olisi kummallista ajatella integraation pysähtyvän aina ajankohtaisiin nyreiksiin sallimatta uudenlaista ajattelua. EU:n pitää uudistua samaan aikaan kun otsikoihin nousevat, usein uhkaavat asiat pitää suhteuttaa kokonaisuuteen.

Raportissa tarkastellaan EU:ta evoluution näkökulmasta. Kustakin käsiteltävästä asiasta tai poliittisesta prosessista esitetään keskeiset piirteet ja ominaisuudet ja pohditaan, mihin se johtaa tulevaisuudessa. Katsauksessa ei tarjota kaikkia mahdollisia vaihtoehtoja, vaan todennäköisiä tulevaisuudenkuvia.

Tämä raportti on osa Sitran vuonna 2000 aloitettua ja talvella 2005 päättyvää Eurooppa 2020 -projektia. Projektin tarkoituksena on ollut kartoittaa tärkeitä kehityssuuntia, joilla rakennetaan kestävä tieteä menestykselliseen unioniin tulevaisuudessa. Suomella ei ole EU:n kanssa kilpailevia viiteryhmiä.

Horisontistaan ja nimestään huolimatta tämä raportti ei ole projektin loppuraportti. Kun kuvauksen kohteena on todennäköinen tulevaisuus, arvio helpottaa sekä kansalaisia että päättäjiä varautumaan siihen, mitä on edessä.

Vastaan itse tämän raportin maalaamasta horisontista. Vuosien varrella käydyistä keskusteluista ja saaduista virikkeistä olen luonut

omat tulkintani, joten lähteitä olisi onnetonta sotkea tähän yhteyteen. Palataan asiaan, jos olen ollut oikeassa. Tai jos lähteet ovat olleet oikeassa.

Minulta on monesti kysytty: hajoaako nykytyyppinen EU vai pysyykö se pystyssä? Siihen on vain yksi vastaus: kyllä. Kaikesta huolimatta, seinäkirjoituksen sanoin: ”Tulevaisuutta ei ennusteta, se tehdään.”

Helsingissä, elokuussa 2004

*Peter Ekholm
Projektinjohtaja
Sitran Eurooppa 2020 -hanke*

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 IHMISET TEKEVÄT EUROOPAN, EUROOPPA EI TEE IHMISIÄ	13
Väki vähenee vähitellen	13
Liikkuuko työ vai työvoima?	14
Ikärakenne ei edistä dynamiikkaa	15
Lähtökohdatkin muuttuvat	17
Integraatio ja uudet sukupolvet	18
3 IDENTITEETIT LIMITYVÄT ENTISESTÄÄN	20
Kansalaiset osaksi integraatiota	20
Mitä on EU-identiteetti?	21
Suomalaisuus murroksessa	23
EU-identiteetti integraation tueksi	24
Turkki!	25
Kulttuuri ja taiteet Eurooppaa integroimassa	27
Yleinen etu ja erityiset	28
4 RYTMINVAIHDOS EU:SSA	31
Hitauden laki	31
Reagoivasta yhteisöstä proaktiiviseksi toimijaksi	34
Proaktiivisuus tarvitsee resursseja	35
Reaktiivisuuden toiset kasvot	37

5 SOLIDAARINEN EUROOPPA	38
Sosiaalinen integraatio käynnistyy	38
Y-liikkeiden kilpa jatkuu	40
Mihin tuet suunnataan?	42
6 KUINKA EU PÄRJÄÄ KILPAILUSSA ?	45
Ulkosuhteet kilpailukyvyyn edistäjinä	46
Erityiskysymyksenä energia	47
Intia nousee liittolaiseksi	48
Sisäiset haasteet	49
7 EU PUOLUSTUSKANNALLA	52
8 TYÖNJAKO UNIONIN HAASTEENA	55
Subsidiariteettiperiaate ja käytäntö	56
<i>Pääkaupunkiseutu toistaa EU:n kuvioita</i>	59
9 LIITTOVALTIO LÄHESTYY – VAI JOKO SE TULI?	62
10 EU – JÄNNITTEIDEN SUURVALTA	65
11 EUROOPAN UNIONI 2020 – MIKÄ MUUTTUU?	68
Vuonna 2020	71
Onko Suomella vaihtoehtoja?	75
Lähdekirjallisuutta	77

Kun kirjoittaa kaukaisesta tulevaisuudesta, vaikka vain viidentoista vuoden perspektiivillä, täytyy uskoa tulevaisuuteen. Maailmanlopun ennustajat eivät vielä koskaan ole olleet oikeassa. Eivät optimistitkaan ole olleet aivan oikeassa, mutteivät kuitenkaan yhtä väärässä kuin apokalyptiset ratsastajat.

Tähänastinen Euroopan integraatio on ollut menestys. Integraation tarkoituksena ei alun perin ollut uimavesidirektiivien kehittäminen, vaan satoja vuosia jatkuneiden eurooppalaisten kansakuntien välisen sotien lopettaminen. Euroopan historiassa integraatio on ollut suunnan muutos, ehkä Ranskan vallankumoustakin merkittävämpi prosessi. Tosin Ranskan vallankumouksen periaatteet olivat valtioiden sisäisiä ja EU:n periaatteet valtioiden välisiä. Integraatiossa on tietenkin suuria ja pieniä puutteita, mutta ei mitään korjaamatonta.

Suomen historia osoittaa, että sisällissodan verisistä raunioista voi rakentaa yhtenäisen kansakunnan. Eurooppalaisella tasolla Ranskan entinen presidentti François Mitterrand totesi viimeisessä Euroopan parlamentille pitämässään puheessa, että nationalismi merkitsee sotaa. Näin on ollut, eikä näin pidä oleman.

Integraatio oli ripeää 1990-luvulla

EU:n kehitys näyttää jälkikäteen määrätietoiselta prosessilta, jossa taka-askelaita ei ole otettu. Määrätietoisuuden takaa paljastuu vahvoja johtajia, mutta myös lehmänkauppoja ja arvovaltakiistoja.

Aina 1990-luvun alussa solmittuun Maastrichtin sopimukseen saakka integraation taustalla oli, jos ei *master plan*, niin ainakin kokonaisnäkemys. 1990-luvulla integraatio eteni pitkin ja ripein askelin – vaikka kokonaisnäkemys näyttikin uupuvan. Kuin huomaamatta integraatio tiivistyi monilla sektoreilla: ulko- ja turvallisuuspolitiikka alkoi kasvaa, otettiin käyttöön yhteinen valuutta euro, syntyivät turvallisuuden sisämarkkinat ja kaupan sisämarkkinat alkoivat olla totta.

Oliko kehitys liian nopeaa kansalaisille, joihin oli iskostettu kansallinen identiteetti? Kansallisvaltio, tuo 1800-luvun tuote hyvässä ja pahassa, vakiinnutti asemansa vasta 1900-luvun puolivälissä, valitettavin seurauksin. Euroopassakaan ei juuri ole ollut luontevia kansallisvaltioita (paitsi Suomi), vaan kansallishenki on synnytetty ja tuotteistettu. On kehitelty yhteistä historiaa, yhteisiä symboleja ja sankaritarinoita. Koululaitos ja tiedotusvälineet ovat iskostaneet kansalliset erityispiirteet kansalaisiin. Tämän sukupolvelta toiseen siirtyneen ja sotien nostaman hengen hylkääminen on vaikeaa, vaikka sen hinta on ollut äärimmäinen. Jos kansallisvaltiota opetettiin 100–150 vuotta, niin Eurooppa ei synny sekään vuosikymmenessä.

Poliittisen integraation vauhti on alkanut hidastua 2000-luvun alussa. Tästä kehityksestä monet tuntuvat syyllistävän EU:n uusia, keski- ja itäeurooppalaisia jäsenvaltioita. Taustalla on kuitenkin myös muita syitä. Vakavimpia niistä on kansalliskeskeisen ajattelun leviäminen.

Tavoite ei ole vanhentunut

Integraatio ei suinkaan ole tehnyt tehtävänsä, eikä ole aika siirtyä johonkin uuteen, kuten disintegraatioon, hajautumiseen. Integraation tarkoitus on ollut tarjota sateenvarjo, jonka alla voidaan turvassa harjoittaa erilaisia asioita. Toistaiseksi ei olekaan ollut vielä syytä luottaa eurooppalaisiin kansakuntiin erillisinä toimijoina. Kansallinen itsekkyys sisältää myös haitallisia piirteitä.

Kansallisvaltiota tunnutaan pitävän Euroopassa demokratian mallina ja kehtona. Usein tuntuu jäävän huomaamatta, että integraatiota

rakennetaan demokraattisemmin kuin kansallisvaltiota. Kansallisvaltioissa koko järjestelmä annettiin ylhäältäpäin, ja sittemmin kansalaisille annettiin demokraattiset oikeudet. EU:ta kehitettäessä demokraattisesti valitut parlamentit tai kansanäänestykset hyväksyvät järjestelmänmuutokset. Eli siinä mielessä Euroopan integraatio merkitsee demokratian kehitystä. Tämä murros on pahan kerran kesken.

Amerikkalainen sosiologi Daniel Bell on kuvannut kehitystä niin, että osa asioista on päätettävä ylikansallisesti, koska ne ovat liian suuria kansallisvaltion ratkaistavaksi, ja toisaalta osa asioista on liian pieniä nostettavaksi valtakunnalliselle tasolle, minkä vuoksi paikallisen tason, kuten kuntien, merkitys kasvaa. Mutta miten selittää se äänestäjille?

Euroopan unionin ja Euroopan yhdentymisprosessin ykkösluokan haasteeksi on muodostunut se, että projektilla ei ole kansalaisten ymmärrettävissä ja hyväksyttävissä olevaa päämäärää, missiota. Nykyäänestäjien valtaosan mielissä rauha ja demokratia kuuluvat ansioluetteloon. Elintasokin on keskimäärin – ainakin EU-15:n piirissä – korkea. Eurooppalaiset maat kulkevat silti näissäkin asioissa eri rytmissä. Kun Kreikka, Espanja ja Portugali hyväksyttiin yhteisön jäseniksi, oli demokratian turvaaminen tärkeä peruste. Keski- ja Itä-Euroopan uudet jäsenmaat ovat vasta vuosikymmenen harjoittaneet ja harjoitelleet parlamentaarista demokratiaa ja sananvapautta. Niille kaikille vaurauden – EU:n keskiarvon – tavoittelu on edelleen haasteena.

Rauhan suhteenkin on eroja. Toisessa maailmansodassa mukana olleista eurooppalaisista valtioista vain Suomen ja Ison-Britannian pääkaupungit jäivät miehittämättä. Suomi kuului häviäjiin rauhansopimuksessa, Britannia voittajiin. Ruotsi ja Sveitsi ovat kyenneet pysyttelemään sotien ulkopuolella pitkään. Ruotsi jopa pari sataa vuotta – tai jos katsotaan Ruotsin toimintaa koko eurooppalaisessa historiasa, voidaan todeta myös, että vasta pari sataa vuotta. Sveitsi ja Ruotsi ovat rikkaita, osin juuri siksi, etteivät ne ole käyneet sotia. Ruotsalais-sveitsiläiseen ennätykseen pyrkii myös Euroopan unioni.

Vaikka Euroopan integraatio on täyttänyt tehtävänsä jäsenvaltioiden välisenä rauhanprojektina, se ei ole kyennyt estämään Baski-

maan ja Pohjois-Irlannin tilanteita. Samaan sarjaan kuuluva kysymys on Kypros.

Rauha, demokratia ja taloudellinen hyvinvointi kuulostavat vanhanaikaisilta, kansalaisten arkipäivästä vieraantuneilta käsitteiltä. Taivoitteina ne eivät kuitenkaan ole vanhentuneita. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo eivät kulu nykyläisten suussa, vaikka niitä ei vielä ole saavutettu. Tarvitaanko eurooppalainen sota, jotta rauha palaisi mieleen? Tarvitaanko taas uusi diktaattori demokratian arvon palauttamiseksi? Tarvitaanko eurooppalainen taloudellinen romahdus, jotta taloudellista hyvinvointia osattaisiin arvostaa? Toivottavasti ei.

Tavoitteet ja niiden saavuttaminen ovat tärkeitä kansalaisille. Taivoitteiden muotoilu on poliittisten päättäjien harkinnassa. Suomen hallitus esitti eduskunnalle vuonna 1919 perustuslakiesityksessä, että ”jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden, onnen ja omaisuuden puolesta”. Eduskunta hyväksyi esityksen – poistettuaan onnen.

EU:n suhteen kysymys on yksinkertaisesti siitä, mitkä tavoitteet yhdistävät Lapin läänissä maasta elantonsa saavia suomalaisia, Unkarissa toimivia saksalaisia tehtailijoita ja brittiläisessä terveyskeskuksessa raatavia sairaanhoitajia.

Harmaa integraatio etenee

Vaikka poliittisessa integraatiossa on hidasteita, prosessi ei ole pysähtynyt. Kaikkea eteenpäinmenoa ei voi lukea uudesta perussopimuksesta tai vuosittaisesta direktiiviluettelosta. Avoin koordinaatio on tapa, jolla integraatiota ajetaan eteenpäin asioissa, joissa ei vielä päästä sopimuksellisesti eteenpäin. Parhaiden käytäntöjen vertailu yhdistettynä sosiaaliseen paineeseen on tärkeä prosessi.

Sosiaalinen paine vaikuttaa esimerkiksi uusien jäsenten valintoihin asioissa, jotka muodollisesti eivät kuulu Euroopan integraatioon. Työmarkkinajärjestäytyminen on todennäköisesti tällainen. Integraatio etenee myös monissa kysymyksissä muodollisen prosessin ulkopuolella. Yritystoiminnassa rajat ylittävä toiminta ja ylikansallinen ristiinomatustukset ovat helpottuneet – ja samalla johtaneet esimerkiksi

pörssien toimintasääntöjen samankaltaistumiseen ja yritysten hallintoperiaatteiden lähentymiseen. Rajat ylittävien kansalaisjärjestöjen aktiivisuus ja kokemusten vaihto johtavat siihen, että kussakin jäsenvaltiossa kohdistuu poliittisiin päättäjiin samanlaisia paineita – myös asioissa, jotka eivät ole EU-asioita.

EU:n on vastattava oikeisiin kysymyksiin

Euroopan yhdentymisen on prosessi eikä rakenne. Koska yhdentymisellä ei myöskään ole yleisesti hyväksyttyä päämäärää, on tyydyttävä arvioimaan, mitkä ominaisuudet tai kysymykset on otettava huomioon. Koska yhteisesti määriteltyjä periaatteita ei ole, integraation eri osa-alueet kehittyvät omalakisesti: sisäinen turvallisuus ja ulkopoliittikka kulkevat kuin ratapihalla, kumpikin omalla raiteellaan. Kun integraatio on ratapiha, jossa jokainen politiikan sektori etenee omalla raiteellaan, valtaa on liukunut ammattilaisille. Heidän oman sektorinsa integroiva toiminta etenee silloinkin, kun poliittiset päättäjät ovat neuvottomia. EMU toi mukanaan mahdollisuuden vertailuun, joka sekkin saa viipeellä aikaan muutosta tai harmonisaatiota.

Euroopan yhdentymisprosessi jatkuu. Viime vuodet kiinnostus on kohdistunut EU:n päätöksentekoon. Paljon vähemmän julkisuudessa puhutaan siitä, mitä EU tekee kuin siitä, kuinka se toimii. Kansalaisia kiinnostaa myös se, mitä saadaan aikaan. Legitimiteetti, hyväksyttävyyden, syntyy aikaansaannoksista eikä muodollisista artikloista. On helpompi hyväksyä vallanjako, jos siitä on konkreettista hyötyä. Suomessakin kansalaiset äänestävät eduskuntavaaleissa hallituksen politiikasta, eikä väitellyä käydä siitä, kuinka perustuslain mukaan päätökset tehdään. Laajentuneessa unionissa alkaa olla viisisataa miljoonaa asukasta, joiden elämänlaatu on enenevästi kiinni EU:n toimista. Kansalaisten odotuksiin vastaaminen on EU:n olemassaolon oikeutuksen ydin seuraavien vuosikymmenten aikana.

Mitkä asiat ovat olennaisia seuraavan viidentoista vuoden integraatiokehityksessä? Mitkä seikat vaikuttavat siihen, miten yhdentymisen etenee? Lukemattomat erityyppiset, yhtäältä kansalliset toisaalta eurooppalaiset, yhtäältä tosiasioihin perustuvat ja toisaalta

mielikuviin rakentuvat, yhtäältä idealistiset ja toisaalta arvovalta-asetelmista riippuvat, yhtäältä loogiset ja toisaalta lehmänkaupalliset tekijät muovaavat vuoden 2020 EU:ta ja sitä kautta koko Eurooppaa. Lohdullista on todeta, että 1990-luvun taitteen jälkeen on tapahtunut huimaavan paljon, mutta ei hallitsematonta vallankumousta. Lohdutonta on tavallaan se, että kukaan ei viisitoista vuotta sitten kyennyt ennustamaan, missä nyt, vuonna 2004 mennään.

Riippumatta siitä, millainen Euroopan unioni on viidentoista vuoden kuluttua, Euroopassa olevat ihmiset sen tekevät. Kysymys on ihmisten määrästä, väestön rakenteesta ja sukupolvista. Keskeisesti ihmisiin liittyy myös identiteetti – millaista on olla Euroopan unionin kansalainen? Jos EU:n tulevaisuutta arvioidaan integraation 'tradition' kannalta, yhä tärkeämmäksi nousee kysymys, onko unioni jatkossakin reaktiivinen organisaatio. Riittääkö, että reagoidaan muualta tuleviin ärsykkeisiin ja malleihin? Integraation avainkysymyksiä on edelleen työnjako EU:n ja sen jäsenten välillä.

Kuinka EU voi parantaa kilpailukykyään? Mikä on tulevan EU:n merkitys puolustuksessa? Syntykö todella sosiaalinen Eurooppa? Riippumatta siitä, miten direktiiviyhdentyminen etenee, nämä kysymykset ovat keskeisiä. Tässä tiiviissä arvioissa keskitytäänkin juuri niihin.

VÄKI VÄHENEÄ VÄHITELLEN

Kun ruuhka-aikana yrittää kävellä rivakasti Lontoon Oxford Streetillä, puheet kutistuvasta Euroopasta eivät jaksakaan naurattaa. Kuitenkin väestön väheneminen ja ikärakenteen muutos ovat vääjäämättömiä ilmiöitä. EU ei voi juurikaan vaikuttaa syntyvyyteen eikä vanhenemiseen, mutta vähenevät ja vanhenevat kansalaiset vaikuttavat EU:hun, tai itse asiassa muodostavat EU:n.

Väestömuutokset ovat nousseet kaikkialla EU:n alueella julkiseen keskusteluun. Nykyinen asetelma oli tosin nähtävissä jo muutama vuosikymmen sitten, mutta tuolloin oli muuta keskusteltavaa. Tätä kirjoitettaessa eräänlaiseksi mantraksi on muodostunut YK:n väestöennuste vuodelle 2050. Yhtäältä se on havahduttava selvitys, ja toisaalta on syytä muistaa, ettei yksikään väestöennuste ole vielä toteuttanut itseään. Kuitenkin juuri väestöennusteissa on varmin pohja ennustamiselle.

YK:n arvion mukaan EU-25:n väkiluku olisi vuonna 2050 noin 425 miljoonaa. Sisämarkkinat olisivat erittäin laajat ja tarjoaisivat masuotannolle riittävän kuluttajapohjan. Huomionarvoista on se, että vuonna 2000 saman alueen väestömäärä oli 481 miljoonaa. Käänte tapahtuu heti vuoden 2020 jälkeen. Viidessäkymmenessä vuodessa katoaa 56 miljoonaa EU-kansalaista, kolme ja puoli kertaa niin paljon kuin eurooppalaisia kuoli toisessa maailmansodassa. Kehitys vaihtelee eri puolilla EU:ta – ennusteen mukaan ranskalaisia olisi pari miljoonaa

naa nykyistä enemmän, mutta italialaisia 15 miljoonaa ja saksalaisia 11 miljoonaa vähemmän. Puola pienenee nyky-Suomen verran.

Britannia ja Ranska pitävät suurista jäsenmaista pintansa, mutta Italian ja Saksan väkiluvut putoavat yhteensä 26 miljoonaa. Tämä vaikuttaa melkoisesti esimerkiksi europarlamentaarikkojen määrään ja äänimäärään ministerineuvostossa, jos valta jaetaan nykymallin mukaan. Lisääntyvä siirtolaisuus saattaa helpottaa tilannetta myös tässä suhteessa. Esimerkiksi Ruotsi saa jo siirtolaistaustaisen väestöosan vuoksi yhden lisä-äänen neuvostossa.

Oikeaa väkilukua ei ole olemassa. On kuitenkin hätkähdyttävää, että Eurooppa on ainoa maanosa, jossa väkimäärä vähenee. Aivan erityisen voimakkaaksi arvioidaan väestönkasvu Afrikassa ja Aasiassa eli niissä maanosissa, joista on totuttu tulemaan Eurooppaan töihin. YK:n arvion mukaan Afrikan väkimäärä kasvaa vuoteen 2050 mennessä kaksi ja puolikertaiseksi kahteen miljardiin ja Aasian puolitoistakertaiseksi liki viiteen ja puoleen miljardiin. EU:n osuus maailman väestöstä ja myös maailman taloudesta tulee selvästi putoamaan. EU:n ja sen jäsenvaltioiden on yhä vaikeampi vaatia perinteisesti vahvan asemansa säilyttämistä globaalien hallinnan organisaatioissa YK:sta Maailmanpankkiin, Kansainväliseen valuuttarahastoon ja WTO:hon.

LIIKKUUKO TYÖ VAI TYÖVOIMA?

Maailman väestö kasvaa, muttei pysy paikallaan. Kaupungistumisen varjopuolet, luonnonkatastrofit, makean veden puute ja paremman elämän haku vaikuttavat väestön siirtymiin myös jatkossa. Työvoiman määrällisestä tarjonnasta ei ole puutetta. Kysyntäkin tulee lisääntymään ja saattaa johtaa nykyistä näkyvämpään kilpailuun osaavasta työvoimasta yhtäältä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden ja toisaalta Pohjois-Amerikan välillä. Lisäksi Kiina ja Intia haluavat pitää tulevaisuudessa huippunsa itsellään. Tähän asti osaajat ovat olleet vientituote, josta ovat hyötäneet vain osaajat ja ostajat.

Työvoima liikkuu, mutta Euroopassa lähinnä valtioiden sisällä. Suomella alkaa olla tuilla ratkaisemattomissa olevia ongelmia säi-

lyttää koko maa asuttuna. Toisaalta Suomenkin antiikkimarkkinoille on tullut myyntiin ranskalaisia suuria ja vanhoja vaatekaappeja, kun ranskalaiset muuttavat maalta Pariisin lähiöihin, jonne massiiviset kaapit eivät mahdu. Maan sisäinen muuttoliike panee kaapit kiertämään Eurooppaa, mutta ihmiset eivät vielääkään liiku. EU:n sisäinen siirtolaisuus ei ole kuin puolet ulkopuolelta tulleiden määrästä. Kuitenkin sosiaalirahasto perustettiin EEC:hen jo vuonna 1960 edistämään työvoiman liikkuvuutta.

Sekä sisäinen siirtolaisuus että ulkoa tuleva siirtolaisuus voidaan pelkistää kysymykseen: liikkuuko työ vai liikkuuko työvoima? Tähän kysymyksenasetteluun Viron ja Suomen työmarkkinasuhteet tarjoavat meille ikään kuin laboratoriomaisen tarkastelukulman. Kysymyksessä on EU:n sisäinen siirtolaisuus. Mikäli Suomeen ei tule virolaista työvoimaa, työt voidaan siirtää Viroon. Sen lisäksi, että EU ja Pohjois-Amerikka kilpailevat tulevaisuudessa enenevästi osajista, myös EU-maat kilpailevat keskenään.

IKÄRAKENNE EI EDISTÄ DYNAMIIKKAA

EU:n väestön ikärakenne muuttuu väestön vähetessä. Muutos näyttää dramaattiselta, osin dramaattisemmalta kuin se on todellisuudessa. Tuottavuus kasvaa, kun yhä useampia toimia voidaan teknologian keinoin hoitaa paremmin tai peräti korvata ihmistyön panos. Määrällinen muutos on sen verran raju joka tapauksessa, että sillä on seurauksensa. Paljon on puhuttu esimerkiksi terveydenhoitopalveluista: ei ole todennäköistä, että vielä pitkään aikaan robotit korvaisivat vanhusten palveluun erikoistuvan ihmisen. Itsepalvelullakin on rajansa. Vain vähän kärjistäen on arvattavissa, että jo muutaman vuosikymmenen kuluttua voidaan haikailla Kiina-ilmiötä – aluetta, jossa voitaisiin korvata EU-alueelta puuttuvaa työvoimaa. Kun Kiinastakin on silloin tullut niin kallis...

Yhdessä nämä kaksi keskeistä tekijää – väestön väheneminen ja vanheneminen – johtavat siihen, että EU:n sisällä on päätettävä, mitä tehdään itse ja mitä teetetään muualla. Muilla teettämisen eräs muoto on siirtolaisten voimallinen houkuttelu.

Taulukko 1. EU:n ikärakenne 2000–2050.

EU-25	2000	2050
0–14 v.	18 %	14,5 %
15–59 v.	61 %	49,5 %
60 v.–	21 %	36 %

On arveltu, että unionimaissa keskityttäisiin suunnitteluun ja muualla maailmassa kokoonpanoon. Tavoite on kannatettava ja kaunis. Kuitenkaan väestön ikärakenne ei anna aihetta riemuun. Mitä pienempiä ovat nuoret ikäluokat, sitä vaikeampi on löytää kriittistä massaa, josta nousevat tuotekehitysnerot ja aidosti uutta luovat poliittiset johtajat. Tämä väestörakenteen vaikutus dynamiikkaan on saanut hämmästyttävän vähän huomiota osakseen. Jo nyt on hyväntahtoisesti hymyilty, että päiväkodit muunnetaan dementikoille sopiviksi päiväkodeiksi. Mutta sekin vaatii monentasoista innovointia ja uuden kehittämistä. Kuka sen tekee? Harmaa päälaki ei ehkä katakaan tarvittavan kaltaisia harmaita aivosoluja. Kuvaavaa on, että Suomessa alkaa jo tätä kirjoitettaessa olla ikärakenne, jonka kanssa talvisotaan ei olisi kannattanut lähteä.

Yhtä ongelmallista on uskoa, että nykyiset kokoonpanomaat haluavat rakentaa tulevaisuutensa kokoonpanolle. 1950-luvulla leluissa luki usein *made in Great Britain*, sittemmin *made in* -maita olivat Hong Kong ja Taiwan, 1990-luvulla usein China. Talouden kasvu ja modernisointi alkaa leluista – onkohan tämä jo symboliikkaa?

Taulukossa 1 vanhimmalle, 60+ -väestölle ei voi asettaa yläikärajaa. Väestön odotettavissa oleva elinikä on jatkuvasti kasvanut. Laajentuneessa EU:ssa on jyrkähkö raja EU-15:n ja uusien jäsenten välillä. Pitkällä aikavälillä ero tasoittuu. EU-15:n piirissä 80 vuoden elin-aikaodotteen rajapyykki saavutetaan vuonna 2020. Mitä pitempään väestö elää, sitä todennäköisempää on sairastavuus ja avun tarve. Toisaalta, etenkin 60–70-vuotiaista suuri osa on työkykyisiä. Eri asia on, ovatko he myös työhaluisia. On myös todennäköistä, että tämä väestönosa on yhteiskunnan uudistustyössä pikemminkin turvaavan konservatiivinen kuin eteenpäin menevän liberaali.

Euroopan unioni asetti itselleen vuonna 2000 tavoitteen ylittää maailman kilpailukykyisimmäksi tietoyhteiskunnaksi vuoteen 2010 mennessä. Väestöstä saatava dynamiikka olisi vielä riittänyt tavoitteen saavuttamiseksi, mutta eri eturyhmiä edustavien juristien innovatiivisuus on johtanut siihen, että järjestelmät eivät mukaudu kyllin nopeasti. Jatkossa uuden luominen vaikeutuu jatkuvasti.

Tilannetta on syytä tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Ihmisten muuttaminen eri maissa maalta kaupunkiin on omiaan luomaan uusia innovatiivisia ympäristöjä. Kuten historiantutkija Laura Kolbe on todennut, innovatiivisuus on viihtynyt kaupungeissa. Omankaltaisine yhdistelmineen kulttuuria, taloutta ja politiikkaa sekä informaatiota, tietoa, osaamista ja luovuutta ovat menestyneet esimerkiksi Ateena, Rooma ja Pohjois-Italian kaupunkivaltiot sekä Lontoo, Pariisi, Berliini ja Pietari. Julkisessa keskustelussa kiinnitetään erityistä huomiota myös teollisuuden työllistävään voimaan – tai voiman vähenemiseen – Euroopassa. Kuitenkin palvelut ovat sivuuttaneet teollisuuden merkityksessään. Kaupungistuminen ja palveluyhteiskuntakehitys eivät olekaan Euroopassa pahasta.

Vuoden 2020 EU on nykyistä riippuvaisempi suurten kaupunkien sisälle ja ympärille rakentuneista luovista kokonaisuuksista, jotka ovat verkottuneet muiden vastaavien alueiden kanssa. Nämä alueet ja verkot houkuttelevat sekä EU:n sisältä että ulkoa uutta luovia ihmisiä asukkaikseen. On mahdollista, että valtakunnallinen päättökenteko menettää merkitystään ja tällaiset uudenkaltaiset 'kaupunkivaltiot' kulkevat kehityksen kärjessä, vähintäänkin päätösten reunaehtoja sanellen.

LÄHTÖKOHDATKIN MUUTTUVAT

Moderni elämä ja väestörakenne yhdistettynä pidentyneeseen elinikään ovat johtaneet muutoksiin, joiden merkitystä on vielä vaikea hahmottaa. Ensinnäkään ydinperhe ei enää ole se koossapitävä voima kuten aiemmin. Sille on tullut vaihtoehtoja. Suurkaupungeissa yksin-asuminen on tavanomaista. Kun vuonna 1990 EU-15-maissa keskimääräinen kotitalouden koko oli 2,59 henkeä (Suomessa 2,48), vuon-

na 2000 se oli 2,40 (Suomessa 2,28) ja vuonna 2020 se lienee enää 2,08 (Suomessa 1,97). Suomi on harvaan asuttu myös tässä mielessä.

Toiseksi työn merkitys on muuttunut. Työt ovat yhä yksilöllisempiä ja niiden anti on muutakin kuin palkkaa ja 'ensin työ sitten hui' -periaatteen toteuttamista. Kolmanneksi ihmisten suhde demokratiaan on muuttunut: on paljon muitakin tapoja vaikuttaa oman hyvinvoinnin reunaehtoihin kuin äänestäminen. Nämä muutokset ovat verrannollisia siihen, että kansallisvaltio alkaa useilla sektoreilla olla vanhentunut käsite ja idea. Kun uutta kivijalkaa ei ole, vanhat ajatusmallit elävät silti voimakkaina mielikuvina. Vanhentuneet mielikuvat uudessa ympäristössä aikaansaavat kitkaa ja tyytymättömyyttä.

Talous kuitenkin kasvaa. Vaatimattomallakin, alle 2,5 prosentin keskimääräisellä vuosikasvulla vanhojen EU-maiden tulot kasvavat vuoden 2000 tasosta yli 50 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Talouden kehitystä on toki vaikeampaa ennustaa kuin väestörakennetta, mutta ainakaan romahdusta ei näyttäisi olevan edessä. Kokonaan eri asia on, kuinka tulot jakaantuvat – säilyykö esimerkiksi Suomessa jo normiksi muodostunut asetelma, että naiset saavat neljä viidesosaa mieskollegoiden palkasta, vai onko yhteiskunta valmis laadulliseen hyppäykseen?

INTEGRAATIO JA UUDET SUKUPOLVET

Vanhenemisen ja vähenemisen lisäksi väestöön liittyy vielä kolmaskin erityiskysymys: sukupolvenvaihdos. Millainen maailmankatso-
mus ja käsitys integraation missiosta on unionia rakentavilla uusilla sukupolvilla? 1990-luvun aikana siirtyivät syrjään viimeiset johtajat, joilla oli omakohtainen kokemus toisesta maailmansodasta, integraation keskeisestä taustatekijästä. Vallan ovat perineet sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat, joiden aikana on luotu eurooppalainen hyvinvointivaltiomalli tai jotka ovat saaneet oppinsa sosialistisen hallinnon aikana.

Vuonna 2020 ylintä valtaa alkavat käyttää sukupolvet, jotka ovat syntyneet Euroopan hullun vuoden 1968 jälkeen. Tuolloin ovat siirtymässä työelämään ne ikäluokat, jotka ovat syntyneet ja eläneet siinä

Euroopan unionissa, joka perustettiin Maastrichtin sopimuksella. Kukin sukupolvi määrittelee itse suhteensa Euroopan integraatioon oman kokemuspohjansa ja omien tarpeidensa pohjalta. Näyttää ilmeiseltä, että integraation perustajasukupolvilla oli tavoitteena rauhan turvaaminen ja sitä seuraaville ikäluokille rauha on väline taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseen. Mikä arvo EU:lla on seuraavalle sukupolvelle?

Suomessa nuoret olivat EU-jäsenyyden kannalla. Äänestysikään tulee vuosittain uusi erä suomalaisia. EU-kansanäänestykseen verrattuna yli 600 000 uutta äänioikeuden saanutta suomalaista on otamassa kantaa EU:hun. Nuoret eivät enää pidä EU:ta samalla lailla ideologisena kysymyksenä kuin 1990-luvun alkupuolella. Suhtautuminen näyttäisi olevan pragmaattista. Kaikki ne syntyperäiset suomalaiset, jotka vuonna 2020 ottavat äänestämällä kantaa muun muassa integraatioon, ovat jo syntyneet. Suomen ja EU-alueen äänestäjäjoukon kokoonpano on kyllä tiedossamme, mutta sen mielipiteet selviävät vasta paljon myöhemmin.

Tuleva suunta

EU:n tekemisiin ja tekemisten dynamiikkaan vaikuttavat ne ihmiset, joista unioni muodostuu. Väki vähenee ja iäkkäiden suhteellinen osuus kasvaa. Missä ovat ja mistä tulevat Euroopan innovaattorit taloudessa, politiikassa ja taiteissa? Väestörakenteen ja dynamiikan suhteesta pitäisi eurooppalaisessa julkisuudessa puhua nyt ainakin siinä kuin eläkeläisten hoitamisesta. Kuten yksilönkin vanheneminen, EU:n ikääntyminen tapahtuu vähitellen ja luonnollisesti.

EU:ssa tapahtuu 'toinen' sukupolvenvaihdos vuoden 2020 jälkeen, kun valtaan tulevat kansalaiset, joilla isovanhemmat ovat läheisin yhteys sotiin. Nuorten ääntä pitäisi siksi kuunnella jo nyt paljon herkemmin kuin tehdään. Eurooppalaiset yhtiöt pärjäävät maailmassa, ellei protektionismin nimissä aleta rajoittaa resurssien, kuten ihmisten, hyödyntämistä. Suurten kaupunkien muodostamat verkostot houkuttelevat sekä EU:n että ulkopuolisen maailman merkittäviä kykyjä luomaan uutta.

Eurooppalaiseen identiteettiin unionin kansalaisia yhdistävänä ja koossapitävänä voimana vedotaan vieläkin useammin kuin rauhan, demokratian ja hyvinvoinnin tavoitteisiin. Kaikki nämä käsitteet ovat yhtä epämääräisiä ja epäkonkreettisia. Identiteetti, samaistuminen, kuuluminen ja kuuleminen muodostavat yhdessä sen alueen, jolla kansalaiset kytkeytyvät ja halutaan kytkeä integraation etenemiseen ja kehittymiseen.

KANSALAISET OSAKSI INTEGRAATIOTA

Kun arvioidaan 1990-luvun ja 2000-luvun alun suuria muutoksia Euroopan integraatiossa, eittämättä kärkipäähän nousee se, että EU-kansalaisesta on tullut subjekti. Taloudellisen integraation aikana, aina Maastrichtin sopimukseen saakka, kansalainen oli enemmänkin objekti. Puhuttiin sallivasta konsensuksesta – kansalaisilta ei tarvinnut kysyä, niin kauan kuin integraatio pysytteli talouden kysymyksissä. Traumaattinen taitekohta, tai eräs niistä, löytyy Tanskasta, jossa pääministeri Poul Schlüter vakuutti tanskalaisille, että poliittinen unioni on kuollut kuin kivi. Sen jälkeen alettiin rakentaa poliittista unionia, syntyi Maastrichtin sopimus ja tanskalaiset hylkäsivät sen ensimmäisessä kansanäänestyksessä.

Kansalaiset, yleinen mielipide, vaalit ja kansanäänestykset ovat tuoneet uuden toimijan Eurooppa-kysymyksissä. Kiivastakin keskuste-

lua käydään siitä, kuinka kansalaiset missäkin asiassa ovat mukana, mutta ei enää siitä, pitäisikö kansalaisella olla rooli integraatiossa. Rinnan tämän kehityksen kanssa Euroopan parlamentti – ainoa suoraan demokraattisesti valittu EU-elin – on jatkuvasti saanut lisää valtaa ja painoarvoa.

EU on prosessi, jossa varovaisesta alusta kasvaa jatkuvasti voimistuva ilmiö. Näköpiirissä ei ole kehitystä, jossa kansalaisten merkitystä alettaisiin vähentää. Päinvastoin, seuraavan viidentoista vuoden aikana kansalaisten vaikutus kasvaa. Tämä todennäköisyys edellyttää, että niitä perusteita, joilla kansalaiset voisivat tuntea integraation omakseen, kehitetään edelleen. Identiteetti- ja kuuluminen joukkoon -perustelut on tuotava juhlapuhepöytästä keskelle kuuntelevaa yleisöä ja kansalaiselta on jo aika kysyä: ”Mitäs mieltä sinä olet?” Menestyäkseen tulevaisuudessa EU tarvitsee sellaista yhteisyyttä ja identiteettiä, jonka kansalaiset voisivat ymmärtää ja hyväksyä. Kuten integraatiossa yleensäkin asialla on kaksi puolta: se, miten tehdään ja se, mitä tehdään.

Hyväksyttävyyden mittaaminen on vaikeaa. Pitäisikö odottaa, että kansalaiset järjestävät mielenosoituksia ja tulkita hyväksymiseksi, jos sellaisia ei ala kuulua? Pitäisikö luottaa vaaleihin ja odottaa luottamusta tai epäluottamusta? Pitäisikö määrätietoisesti kehittää järjestelmä, jolla kansanäänestykset voitaisiin järjestää nykyistä helpommin? Koska kansalaisten vaikutusvalta kasvaa, olisi tehtävä pian linjaratkaisut, joilla heidän sitoutumistaan integraatioprosessiin edistetään. Niin pian, että vuonna 2020 niistä olisi jo kokemuksia.

MITÄ ON EU:N IDENTITEETTI?

Eurooppalaista identiteettiä yritetään rakentaa samalla tavalla kuin kansallista identiteettiä on rakennettu 1800-luvulta alkaen. EU:n olemassaolo ja näkyvyys ovat keskeisiä tiedotusvälineissä. Brysselin herroja arvostellaan samalla lailla kuin aikanaan (ja myös nykyään) oman maan herroja. Yhteisyyttä osoittamaan on tehty lippu, hymni, passin kannet ja autojen tunnuksat. Euro on keskeisessä asemassa. Tutkintoja pyritään yhteismitallistamaan. On eurooppalaisia standar-

deja. Rajat ylittävien kulttuurihankkeiden esitteissä ja lopputeksteissä esiintyy usein sanapari Euroopan unioni.

Kaikki tämä on välttämätöntä. Mutta on myös välttämätöntä ymmärtää, että prosessi kestää vähintään kymmeniä vuosia. Talouden yhdentyminen alkoi jo 1950-luvulla, kun kansalliset rajat olivat esteenä vaihdannalle. Poliitiikka on yrittänyt seurata perässä. Rooman sopimuksesta kului yli neljäkymmentä vuotta EMUun. Poliitiikka on kuitenkin vasta tien alussa, sillä sitä on harjoitettu vasta kymmenkunta vuotta. Kun poliitiikka on yhdentynyt, identiteetti yrittää vuorostaan seurata perässä.

Keskeinen osa identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta on ollut 'me vastaan muut' -asetelma. Uuno Kailas asemoi suomalaiset sanoin, mutta sama 'rajat railoina' -asetelma on koko Euroopassa johtanut sotiin. Vuosisatoja 'me vastaan muut' -asetelmassa 'muut' tarkoitti naapurua, jonka kanssa nyt rakennetaan yhteistä, yhteenkuuluvuuteen perustuvaa identiteettiä.

Euroopan identiteetikriisi on perua Kaarle Suuren ajoilta, jolloin katolisuuden voimalla luotiin ajatus siitä, että Eurooppa on jotain vastaan. Edelleen identiteetti on sitä. Mitä on Euroopalle 'muut'? Muu maailma? Monet EU-maat ovat vielä 1900-luvulla olleet siirtomaavaltoja, joille 'muut' ovat olleetkin 'me' – entisistä siirtomaista tulleet ihmiset eivät ole tuntuneet yhtä muukalaisilta kuin muut. Eurooppalaisille muut, kuten Yhdysvallat ja amerikkalainen erilainen tapa ajatella, eivät olekaan sellainen muu, joka uhkaa perinteisellä tavalla. Jos Arwidsson pohtisi asiaa tänään, hän saattaisi todeta: ”Aasialaisia emme ole, amerikkalaisiksi emme halua tulla, olkaamme siis eurooppalaisia.”

Identiteetikeskustelu on entistä sotkuisempaa, kun uhkana ovat terroristit, maattomat toimijat ja yhdistävinä tekijöinä coca-colat ja muut globaalit brandit. Identiteettiä halutaan silti rakentaa edelleen alueellisesti. EU:n tehtävä on kahtaalla. Yhtäältä pitäisi keskittyä siihen, mikä yhdistää EU:ta sisäisesti ja toisaalta siihen, mikä on EU:n erityisyys suhteessa ympäröivään maailmaan.

Nämä kaksi näkökulmaa yhdistyvät. Vaikka EU on sisäisesti erojen maailma – tyyliin mikä edes voisi olla EU:n perinneruoka – ulos-

päin identiteettiä on alkanut muotoutua. Turkulainen on turkulainen Helsingissä, turkulainen on suomalainen Brysselissä ja turkulainen on eurooppalainen Los Angelesissa. Eurooppalaisilla on yhtä aikaa monitasoisia identiteettejä. Turkulaisten (ja savolaisten) lisäksi sellainen on yhtä hyvin italialaisilla kuin saksalaisilla. Esimerkiksi Baijerissa ollaan ensisijaisesti baijerilaisia, toissijaisesti saksalaisia ja kolmanneksi vasta eurooppalaisia. Mutta jos Baijerista kotoisin oleva neuvottelee Washingtonissa Yhdysvaltojen kanssa, hän on ensisijaisesti eurooppalainen, toissijaisesti saksalainen ja sitten vasta baijerilainen.

Saksalaisuus on siis molemmissa tapauksissa toissijaista. Entä kuinka käy suomalaisen identiteetin? Suomi on etnisesti poikkeuksellisen homogeeninen maa. Myös kielellisesti olemme yli 90-prosenttisesti yhtä. Suomen koulujen menestys eurooppalaisessa vertailussa voi hyvin perustua siihen, että opetukseen ei tarvita muita kieliä lainkaan siinä mitassa kuin maissa, joissa on paljon siirtolaisia.

SUOMALAISUUS MURROKSESSA

Aiemmin Suomi ja suomalaisuus suhteessa ulkopuoliseen maailmaan olivat kiistämättömästi sama asia. Suomen ja suomalaisten edut eivät ole enää yhtä kuin poikkeustapauksissa. Suomalaisuutta on monenlaista. Jopa urheilussa on formulasuomalaisia ja yleisurheilu-suomalaisia. Rajojen madaltuminen maailmassa – ja eritoten Euroopassa – johtaa tulevaisuudessa entistä enemmän siihen, että yksilöt hakevat samanmielisen viiteryhmänsä yli kansallisten rajojen. Greenpeace ja kettuhenkilöt ovat oivia esimerkkejä, osin puolueetkin. Kuvaavaa on suomalaisen isänmaallisen liikkeen nettisivujen iskulause: ”Kaikkien maiden kansallismieliset, yhtykää.” Suomessa liehuu arkenen enemmän kansainvälisten yritysten kuin Suomen lippuja. Lisäksi lompakot pullistelevat kanta-asiakaskortteja. Olemmeko me ensin keskolaisia tai s-markettilaisia, nordealaisia tai osuuspankkilaisia, sitten savolaisia tai hesalaisia ja vasta sitten suomalaisia ja eurooppalaisia?

Usein urheilu on kansallisen identiteetin kannalta keskeinen sektori. Kymmenentuhannet suomalaiset huusivat äänensä käheäksi, kun ruotsalainen johtaja (valmentaja) luotsasi Suomen jääkiekon

maailmanmestariksi. Vastaava asetelma toistui Kreikan saavuttaessa Euroopan mestaruuden jalkapallossa saksalaisen johtajan avulla. Ei Nokiankaan menestys perustu siihen, että ympäri maailmaa olisi mainoksia, joiden ensisijainen sanoma on ”uutta Suomesta”.

Moni-identtisyys on kansalaisten arkipäivää, kytköksissä omaan arkeen ja ajatteluun. Niin kutsutut eurooppalaiset arvot ovat kaukaisia, vaikka taustalla vaikuttavatkin: Kuinka moni EU-kansalainen törmää päivittäin demokratiaan? Edes neljän vuoden välein ei jakseta oikein äänestää. Kuinka moni on tekemisessä oikeusvaltion kanssa? Kuinka moni herää päivittäin miettimällä, miten ovelasti voisi käyttää sananvapauttaan tai ihmisoikeuksiaan? Eivätkö itäblokin maiden kansalaiset välillä olleet eurooppalaisia, kun demokratia ja oikeusvaltio sekä sananvapauskin olivat niin ja näin? Eurooppalaiset arvot on upotettu niin syvälle alitajuntaan, että niihin vetoamalla on vaikea rakentaa arjessa näkyvää identiteettiä. ”Tänään täytyy ostaa Juhla-Mokkaa”, on aamun avausajatus eikä ”Jippiii, kuulun Euroopan unioniin!”

EU-IDENTITEETTI INTEGRAATION TUEKSI

Eurooppalaisuudella on oma merkittävä arvonsa, eikä sitä pidä väheksyä silloinkaan, kun se ei näy arkipäivässä. Mutta EU tarvitsee oman identiteetin yleiseurooppalaisuuden rinnalle. Asetelmaa voi kärjistää sanomalla, että Eurooppa on teoria ja EU on käytäntö: eurooppalaisuuteen kuuluvat pitkä historia ja suvaitsevaisuus. EU:ta luonnehtivat lyhyt historia ja saavutetut edut.

Euro on pitkällä aikavälillä unionin oman identiteetin keskeinen rakennuspuu. Mutta identiteetti kaipaa symbolien rinnalle sisältöä. EU-identiteetti syntyy siitä, mitä EU tekee eikä sittenkään siitä, mihin sen sanotaan perustuvan. Tämä taitaa olla, eurooppalaista metaforaa käyttäen, unionin Akilleen kantapää. EU on antanut itsestään aina Maastrichtista alkaen sellaisen kuvan, että unionissa kinastellaan koko ajan päätöksenteosta – siitä, miten asiat päätetään ja kuka päättää. Poliitiikan sisältö ei kansalaisille avaudu, vaikka juuri päätökset vaikuttavat arkeen ja niiden perustelut lisäävät uskottavuutta.

Amerikkalaisten isänmaallisuus on sekin juurrutettua. Huonos-
tikin englantia puhuvat tulokkaat osaavat yhtyä piirikunnallisissa
urheilukilpailussa esitettävään *Tähtilippuun*. Tähän on vielä EU:ssa
matkaa, sillä edes päättäjät eivät osaa Schillerin kirjoittamia sanoja
Beethovenin säveltämään EU-hymniin *Oodi ilolle*. On toki muistet-
tava, että Eurooppa on kulttuuripiirinä niin mosaiikkimainen, että
amerikkalaismallinen yhdenkaltaistaminen ei täällä onnistu.

Luotu isänmaallisuus luo sekin silti lojaalisuutta ja yhteenkuuluvuut-
ta, edelleen. Eurooppalainen kilpailukyky -hankkeen edistämisessä on
tämäkin puoli syytä pitää mielessä. ”Osta eurooppalaista” -kampanja
on nykymaailmassa yhtä tärkeä kuin omana aikanaan ”Osta suoma-
laista”. Eurooppalainen ja suomalainen toki ovat yhtä – saman kolikon
kaksi eri puolta, niin kuin eurokolikossa sattuvasti osoitetaan.

Vaikka puheet kansalaisten samaistumisesta ja identiteetistä tun-
tuvat kovin teoreettisilta, asialla on käytännön merkitys. On turha
kuvitella, että yhteiseen kassaan annettaisiin lisää resursseja, vaikka
lisätehtäviä EU:lle lykättäisiinkin, jos kansalaiset eivät sisäistä integ-
raatiota. On turha kuvitella, että EU:n sotilaat voisivat turvata Eu-
rooppaa elleivät kansalaiset hyväksy eurooppalaisuutta itsessään.

Vaikuttaa yhä todennäköisemmältä, että globalisaatio turvaa euroop-
palaisuuden. EU:n jäsenmaat ovat toinen toisensa jälkeen joutuneet
havahtumaan omaan suhteelliseen pienuuteensa maailmassa. Päättäjät
näkevät, että vain yhdessä on mahdollisuus olla määräämässä pelisään-
töjä maailmassa, jossa väestöllinen ja taloudellinen painopiste tulee
muuttumaan. Kansalaiset havahtuvat siihen, ettei mikään eurooppalai-
nen maa pystykään turvaamaan työpaikkoja. Globalisaation taloudelli-
set seuraukset ovat eri arvioiden mukaan myönteisiä. EU-identiteetin
merkitys kiteytyykin ajatuksessa: yhteinen mahdollisuus yhdistää.

TURKKI!

Eurooppalaisuus on eri asia kuin Eurooppa. Eurooppalaisuutta on
Intian hallinnossa ja yhteiskuntarakenteessa ja amerikkalaisessa yhteis-
kunnassa. EU:n jäseneksi pääsee eurooppalainen valtio. Identiteetin
kannalta Turkin jäsenyys tulee olemaan ensiarvoisen tärkeä. Euroop-

palaisuutta voi olla eri paikoissa eri aikoina, mutta kuuluuko Turkki Eurooppaan? Se oli kylmän sodan ajan Naton jäsen, sillä tuona aikana eurooppalaisuus oli poliittista, ei niinkään kulttuuris-maantieteellistä. Geopoliittinen ajattelu näyttää heijastuvan voimakkaasti Yhdysvaltojen politiikassa, sillä se on voimakkaasti ajanut Turkin EU-jäsenyyttä. Itse asiassa käsite 'eurooppalaisuus' tiivistyi aikoinaan Turkin uhan ansiosta. Vuonna 1459 ristiretken tarkoituksena oli ajaa turkkilaiset Euroopasta, ja käsite 'Eurooppa' alkoi ylipäätään syntyä.

Turkin jäsenyys asettaa kyseenalaiseksi saavutetut edut, mikä saattaa tärkeysjärjestyksessä sivuuttaa identiteetin. Turkin väkiluvun arvioidaan olevan vuonna 2020 noin 90 miljoonaa, eli se olisi selvästi suurin EU-maa. Maan suuruutta korostaa se, että kakkonen, Saksa, aloittaa voimallisen supistumisensa. Väkimäärä yhdistettynä köyhyyteen merkitsee sitä, että ilman radikaaleja järjestelmänmuutoksia Turkki saisi EU:n tuista leijonan osan.

Marokon jäsenyyshakemus on hylätty, sillä sitä ei ole pidetty eurooppalaisena. Mutta ovatko Ranskan kansalaisuuden saaneet marokkolaiset eurooppalaisia? Jos Bosporin salmen itäpuolella olevaa Turkkiä ei pidetä eurooppalaisena, ovatko sieltä Saksaan tulleet ja saksalaisessa arjessa elävät turkkilaiset eurooppalaistuneita? Onko Turkki Eurooppaa, eurooppalainen vai molempia vai ei kumpaakaan?

Oikeaa vastausta Turkin jäsenyyteen on vaikea löytää, jos pidetään tiukasti kiinni aiemmista eurooppalaisuuden kriteereistä. On vaikea löytää edes vedenpitävää vastausta siihen, mitä on eurooppalaisuus. Jos ajatellaan, että jäseneksi pääsee jokainen valtio, joka täyttää itälääjentykselle asetetut Kööpenhaminan-kriteerit, tilanne on toinen. Jäsen ehdokas on tervetullut, jos se on demokraattinen oikeusvaltio ja markkinatalous.

Epävarmuus ei lopu Turkin jäsenyyteen: onko seuraava rajanveto kristillisen Israelin ja Palestiinan välinen? Euroopan rajat ovat jatkosakin eri asia kuin EU:n rajat. Eurovisioiden ja ETYJ:n Eurooppa on paljon laajempi kuin EU. Sama koskee urheilun ja missikisojen Eurooppaa. Vuonna 2020 Norja, Sveitsi ja Islanti on jo toivotettu tarpeellisina nettomaksajina EU:n jäseneksi. Jäsenyysneuvottelut Sveitsin kanssa olivat erityisen vaikeat, mutta kaikkineen nopeat. Kroatian

jäsenyyden jälkeen neuvottelut aloitettiin muiden Jugoslavian perillisten ja Albanian sekä Moldovan kanssa. Jäsenyysneuvottelut ovat 2020 edelleen kesken.

KULTTUURI JA TAITEET EUROOPPAA INTEGROIMASSA

Jean Monnet'n kerrotaan sanoneen, että jos hän saisi aloittaa integraation alusta, hän aloittaisi kulttuurista. Todennäköisesti hän ajatteli kulttuuria yhteiskunnan kittinä tai laastina, ehkä perusrakenteena. Jos katsotaan taaksepäin integraation historiaa, voidaan myös todeta, että jos kulttuuri olisi ollut näkyvästi mukana aiemmin, oltaisiin ehkä pitemmällä.

Ruumiinkulttuurissa, urheilussa, ollaan suhteellisen pitkällä. Pallon- ja jääkiekonpelaajat siirtyvät seurasta toiseen yli rajojen. Jonkin verran vaihdetaan jopa kansalaisuutta, jos kohta ei EU-15:n sisällä. Joukkuepelien kieli on eurooppalaista, osin universaalia. Myös musiikin tekijät ja esittäjät puhuvat kansainvälistä kieltä. Eri taidemuodoista musiikki on abstraktein – ainakin klassisen musiikin kotimaana on koko Eurooppa. Universaalisti soitettu ja englanniksi esitetty *beibi I love you* ei paljon jää jälkeen. Nykytanssi ja balettikin puhuvat kaikkialla Euroopassa ymmärrettävästi.

Sekä kirjallisuudessa että taidehuutokaupoissa on syntynyt eurooppalainen eliitti, jota käännetään ja huudetaan. Muuten kudelma on ohut. EU on jonkin verran – rajallisin resursein – edistänyt yhteiseurooppalaisia tuotantoja, mutta jos eurooppalaista identiteettiä halutaan synnyttää aikalaiskulttuurin keinoin eli klassikot poissulki- en, matkaa on vielä kohtuullisesti jäljellä. Vaikuttaa siltä, että Internet saa enemmän aikaan kuin EU.

Kulttuuri-integraatio syntyy teos teokselta, vastaanottajan kokemuksen mukaan kerta kerralta. Vaikka tie on hidas ja mutkainen, se vie yhteiseen suuntaan. Mitään radikaalia hyppäystä ei tavallisen EU-kansalaisen maailmassa tapahdu seuraavan parinkymmenen vuoden aikana. Tosin kaikki ovat rikkaampia. Erityisesti matkustus uusissa jäsenmaissa tuo mukanaan väistämättömän lisän.

Yhteisyyttä ja yhteistä pohjaa tuleville EU-päätäjäsukupolville rakentavat erilaiset EU:n nuoriso-ohjelmat, opiskelijavaihto ja ystävyysskoulut siinä missä eurooppalaiset elokuvat ja rock-tähdet. Tulokset alkavat näkyä jo lähivuosisikymmeninä.

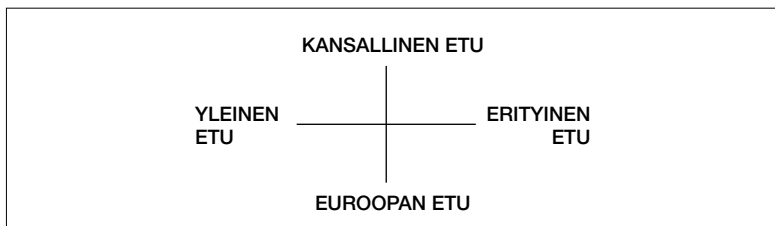
YLEINEN ETU JA ERITYISETU

Jos Suomen ja suomalaisten etu ei enää ole yksi ja sama asia, mitä tapahtuu yleisen edun ja erityisedun suhteessa? Yleinen etu ei ole samaa kuin kaikkien tai kokonaisuuden etu, vaan pikemminkin enemmistön etu, mikä taas ei ole jonkun erityisetur ryhmän asia. Klassinen esimerkki Suomessa on EU-jäsenyys, jossa Suomen keskustan johdolla hallitus valitsi Suomen (enemmistön) kokonaisedun, vaikka puolueen oma kannattajakunta oli jäsenyyttä vastaan.

EU-politiikassa on jatkossa kaksi ulottuvuutta, kansallisen ja Euroopan edun ulottuvuus sekä yleisen ja erityisen edun ulottuvuus.

Kansallinen etu voi tarkoittaa esimerkiksi EU-tukien jakamisessa maakohtaista itsekkyyttä. Eurooppalainen etu taas olisi suunnata tuet tarveharkintaisesti sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Erityinen etu vaatii vahvalla lobbausorganisaatiollaan itselleen etuja, jotka eivät välttämättä ole yleisen edun mukaisia. EU-ihanteen mukaisesti parhaat esimerkit sijoittuisivat kuviossa 1 vasemmalle alas edustaen yhtä aikaa sekä eurooppalaista että yleistä etua. Oikea ylälohko vastaa useimmiten todellisuutta. Kansallinen etu voi EU-tasolla olla erityinen etu: vuoden 2004 keskustelussa sokerijuurikkaan viljely oli siitä hyvä esimerkki. Jos Suomessa katsotaan sokerijuurikkaan viljely

Kuvio1. EU-politiikan ulottuvuudet.

tarpeelliseksi tilanteessa, jossa EU:n politiikan muutos uhkaisi sitä, kyse on erityisestä edusta yleistä etua vastaan. Samalla kyse on myös kansallisesta edusta EU-etua vastaan.

EU:n tulevaisuuden kannalta olennainen kysymys on, mikä on edunvalvontaorganisaatioiden valta ja muodostuuko EU:sta oikeudenkäyntiyhteiskunta. Molemmat suuntaukset ovat tuttuja Yhdysvalloista. Voimistuuko erityisetu-EU lobbaajineen (etukäteisvaikuttaminen) ja oikeudenkäynteineen (jälkikäteisvaikuttaminen)? 2000-luvun alussa kansallinen etu on ollut nousussa, mitä esimerkiksi huippukousten voimistunut rooli osoittaa. Lyhyellä aikavälillä kansallisten ja erityisetujen yhdistäminen voi tuoda voittoja, mutta jo keskipitkällä aikavälillä se johtaa yleisen ja Euroopan edun tappioon.

Pienten maiden on arvioitu hyötyvän vahvasta komissiosta. Jonkinlaisia viitteitä on siitä, että Euroopassa ollaan lähentymässä amerikkalaista mallia. Hallintokeskuksessa, Brysselissä, on edunvartijoita, joita voidaan kuulla. Tähän asti komissio on haastanut jäsenvaltioita oikeuteen, kun ohjeita ei ole noudatettu. EU-pykälien ulottuessa yhä moniaammalle nousee myös mahdollisuus amerikkalaistyyppiin korvausoikeudenkäynteihin.

Tähän saakka eurooppalaista etua ajavan komission resurssit ovat olleet riittämättömät, ja se on ollut riippuvainen ulkopuolisista asiantuntijoista – jotka usein edustavat erityisintressejä. Kansallisessa eurooppalaisessa politiikassa hallinnolla on ollut vahva osaaminen ja osaamisresurssit. Mitä enemmän EU puuttuu eri sektoreiden toimintaan, sitä suuremmaksi kysymykseksi nousee se, ketkä päätöksiä tekevät.

Perusteluksi sille, että yhteistä budjettia ei tulisi kasvattaa, esitetään usein kysymys: ”Miksi kierrättää rahoja Brysselin kautta?” Näin on asetettu maataloustukikin kyseenalaiseksi. Mutta yhtä hyvin voidaan kysyä: ”Miksi kriisinhallinnan varat on kierrätettävä kansallisten budjettien kautta?”

Julkinen keskustelu on yhteisten tavoitteiden toteuttamisen kannalta sivuraiteella. Paljon huomiota kiinnitetään siihen, kuinka hyvin EU:lle maksetut osuudet saadaan takaisin. Suomessakin jännitetään joka vuosi, olemmeko niukasti nettomaksajia vai nettosaajia. Tämän tyyppinen keskustelu ylläpitää rahan kierrätysajattelua. Näyttää ole-

van hyvin vaikea ajatella, että rahan käytössä olisi olemassa eurooppalainen taso ja eurooppalaisia kysymyksiä. Integraation hyödyt voivat lisäksi olla muutakin kuin jäsenmaksun takaisinsaamista.

Unioni on muuttumassa laadullisesti erilaiseksi kuin se yhteisö, mihin Suomi liittyi 1995. Itälaajentuminen, euron käyttöönotto ja kehittyvä turvallisuus- ja puolustuspolitiikka muovaavat kokonaiskuvaa. Unionin päätöksenteon uudistamisesta käytävän keskustelun aikana muistutetaan tavan takaa, että tärkeää on myös se, mitä unioni tekee, eikä vain se, kuinka se tekee. Kansalaisille saattaa sittenkin olla tärkeämpää se, mitä saadaan aikaan. Tätä näkökulmaa voi painottaa myös rahan käytön suhteen.

Kyse ei ole julkisten menojen kasvattamisesta. EU on olennainen osa Suomenkin julkista sektoria, ja budjettikysymyksissä voimme vaihtaa painopistettä EU:sta kansalliseen ja päinvastoin aivan kuten olemme tottuneet tekemään kuntien ja valtion välisissä suhteissa. Tosin sillä erotuksella, että jos valtio asettaa velvoitteita kunnille myöntämättä tarvittavaa valtionapua, kunnat voivat nostaa veroja. EU:ssa se ei ole mahdollista.

Tuleva suunta

Vuonna 2020 Euroopan unioni vaikuttaa niin itsestään selvästi sen alueella asuvien kansalaisten maailmaan, että identiteettikysymys ei heitä kahlitse. Se askarruttaa silti. Yhteiseurooppalainen tunne syntyy suhteessa muihin kulttuureihin, mutta sisäisesti EU on erojen maailma. Yhteisten symbolien käyttöä edistetään, mutta ne vaikuttavat hitaasti. Jatkuvat laajentumiset ja sitä kautta tulevat uudet naapurit saavat aikaa keskustelun siitä, mikä ero on Euroopalla ja eurooppalaisuudella. Ylevä identiteetti ja raadollinen pragmaattisuus kisaavat edelleen.

HITAUDEN LAKI

Integraatiossa on asioita, joiden toivoisi tapahtuvan nopeasti. Hitaus on kuitenkin tunnusomainen ominaisuus koko prosessille. Varsinkin yhdentymisen alkuvaiheessa, 1950-luvun aikana, se oli varmasti perusteltua. Ajatus, että toisiaan vastaan sotineet valtiot olisi nopeasti saatettava yhteen, olisi ollut kestävä. Sodan jälkeen syntyneessä itäblokkissa ei saavutettu kestävä ratkaisua yhtäältä sen takia, että integraatio ei ollut vapaaehtoista ja toisaalta juuri sen vuoksi, että prosessi oli aivan liian nopea.

Jean Monnet uskoi pienten askelten taikaan. Rooman sopimuksesta alkanut prosessi tarjoaa lukuisia esimerkkejä hitaudesta. Vuonna 1957 Roomassa sovittiin tullien poistamisesta jäsenvaltioiden väliltä, ja tulliliitto toteutui vasta vuonna 1968. Rooman sopimuksessa asetettiin neljä vapautta tavoitteeksi, mutta sisämarkkinat toteutuivat vasta vuonna 1993. Työvoiman liikkumista edistämään perustettiin sosiaalirahasto vuonna 1960 ja runsas kolmekymmentä vuotta myöhemmin saatiin Schengenin sopimus. Yhteinen valuutta oli kaukainen haave, ja integraatio oli reilun keski-ikäinen ennen kuin toive toteutui.

Hitaus on tyypillistä myös institutionaalisella tasolla. Esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ollaan pitkän matkan puolivälissä. Ulkoministereiden ja ulkoministeriöiden poliittisten osastojen päälliköiden säännölliset kokoukset päätettiin aloittaa vuonna 1973.

Vuoden 1986 yhtenäisasiakirjaan kirjattiin ulkopoliittinen yhteistyö. Maastrichtissa ulkopoliitikasta tehtiin toinen pilari. Amsterdamissa, Suomen jo ehdittyä jäseneksi, nostettiin Eurooppa-neuvoston eli huippukokouksen merkitystä strategioiden määrittelyssä, sovittiin yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkeasta edustajasta ja aloitettiin prosessi, jolla päätöksentekoa helpotettiin (määräenemmistö-päätösten lisäämistä, rakentavaa pidättäytymistä). Oraalle nousi myös armeijayhteistyö, kun niin sanotut Petersbergin tehtävät – humanitääriset ja pelastustehtävät, rauhanturvaaminen ja kriisinhallinta – otettiin yhteistyön piiriin. Helsingin huippukokouksessa päätettiin kriisinhallintajoukoista, Nizzan sopimuksessa vakinaistettiin poliittisten ja turvallisuusasioiden komitea sekä sotilaskomitea.

Litania kuulostaa tylsältä ja jälkikäteen tarpeettoman monimutkaiselta ja polveilevalta. Kukin päätös on kuitenkin vienyt integraatiota eteenpäin, ja kukin vaihe on oman poliittisen aikansa vanki. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka on kuulunut kansallisvaltion ydinalueeseen, kuten oma raha ja rahapolitiikkakin.

Hitaasti mutta varmasti myös ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikat yhdentyvät. Suomalainen keskustelu on varsin kuvaavaa, sillä käyttöön otetaan uusia käsitteitä ja käsitteille annetaan uusia sisältöjä. Korostetaan olosuhteita ja olosuhteita aletaan tulkita käsitteisiin sopiviksi ja käsitteitä olosuhteisiin sopiviksi. Hitaus on ja pysyy: jo parinkymmenen vuoden kuluttua tutkijat ihmettelevät taaksepäin katsoessaan, kuinka EU pystyi toimimaan niin hitaasti aikana, jolloin maailma muuttui hämmentävän nopeasti ja EU:lla oli etsikkoaikansa suhteessa moniin muutosilmiöihin (Kiina, Intia, globaalit pelisäännöt, Lähi-itä).

Myös Euroopan parlamentti on mainio esimerkki instituutionaalaisesta hitaudesta. Ensimmäisten vaalien aikaan vuonna 1979 valittiin keskustelijoita. Kahdenkymmenenviiden vuoden aikana on Euroopan parlamentti saanut lisää valtaa jokaisen hallitusten välisen konferenssin tuloksena. Se alkaa olla jo useissa asioissa 'toinen kamari' ministerineuvoston rinnalla. Kehitys näyttää vääjäämättömältä, mutta vauhti on maltillinen. Kun kansallisia parlamentteja

alettiin perustaa, vanhan vallan edustajat olisivat varmaan olleet mielissään, jos kansanedustajille olisi vähitellen tihkunut lisää valtaa neljännesvuosisadan aikana. Nämä vanhan vallan edustajat joutuivat tässä suhteessa olemaan joustavampia kuin EU:n jäsenvaltiot ovat olleet.

Hitaudella ei ole enää sellaisia perusteita kuin integraation parina ensimmäisenä vuosikymmenenä. EU vaikuttaa jo melkoisesti jäsenvaltioiden sisäisiin asioihin. Se ei ole enää irrallaan, sivussa, helpottamassa rajat ylittävää vaihdantaa, vaan vaikuttaa esimerkiksi jäsenvaltioiden budjetteihin, aluepolitiikkaan sekä sisä- ja oikeusasioihin. Niissä asioissa, joissa EU:lla on päätösvaltaa, se on mahdollista vertailukelpoinen jäsenvaltion kanssa. Hitaus hankaloittaa sekä valtioiden, yritysten että kansalaisten toimintaa. Espanjan rannikon öljyonnettomuus 2000-luvun alussa sai aikaan ripeän vaiheen öljykuljetusten turvallisuustoimissa, mutta kyseessä oli poikkeus, sillä ympäristödirektiivin aikaansaaminen venähti kuuteen seitsemään vuoteen jo ennen itälaajentumista.

Laajentuminen tulee pikemminkin ylläpitämään hitauden lakia kuin purkamaan sitä. Päätöksenteossa kompromissien löytäminen 25–27 jäsenen kesken on luonnollisesti työläämpää kuin viidentoista jäsenen kesken. On jopa mahdollista, että ajaututaan jälleen kerran kriiseihin. Sisämarkkina-asioissakin päästiin toimivaan enemmistö-päätösjärjestelmään vasta, kun kerta toisensa jälkeen oli törmätty yksimielisyyseriaatteeseen.

EU on kulkenut kriisistä kriisiin, eikä tämä tie ole vielä kuljettu loppuun. Hitaasti edeten kriisejä voidaan siirtää, mutta viime vuosien suuntaus, jossa teho ja aikaansaavuus ovat nousseet myöskin näyttämön haasteeksi, voi johtaa siihen, että hitauden laki syrjäytyy ja kriisit tihenevät. Ajatus siitä, että koko EU kokisi rajuihin muutoksiin pakottavan kriisin, tuntuu etäiseltä. Suomi selvitti 1990-luvun laman mainosti järjestelmän osamuutoksia tai tarkennuksia. Mutta tilanne, jossa 25–30 jäsenmaata edes tulkitseisi kriisin samalla lailla, kuulostaa vieraalta. Todella vakavassa kriisissä EU työnnettäisiin sivuraiteelle.

REAGOIVASTA YHTEISÖSTÄ PROAKTIIVISEKSI TOIMIJAKSI

Toinen yhdentymiselle tunnusomainen piirre, reaktiivisuus, ei ole sen auvoisemmassa asemassa kuin hitauskaan. Koko integraatioprosessi on alun perin ollut reaktio. Se oli reaktio sotia, erityisesti Saksan ja Ranskan välisiä sotia vastaan. Nämä naapurukset olivat vajaan sadan vuoden aikana ottaneet kolmasti yhteen, masentavin tuloksin. Sisämarkkinat olivat reaktio siihen, että Eurooppa ei pärjännyt kilpailussa ja kilpailukyvyssä Yhdysvaltain ja Japanin kanssa. Niin sanottu Lissabonin prosessi 2000-luvun alussa on reaktio samaan asiaan. EMU syntyi lopulta, kun Ranskakin totesi, että yhdistynyt Saksa ja vahva D-markka muodostavat liian vahvan vaikuttajan EU:ssa. Kriisinhallintajoukot olivat reaktio Euroopan kyvyttömyyteen entisen Jugoslavian alueen kriiseissä.

Reagointi on tarkoittanut ennen kaikkea reagoimista muiden toimijoiden aikaansaannoksiin. Sekä kilpailukyvyssä että turvallisuuspolitiikassa on reagoitu ennen kaikkea Yhdysvaltoihin. Yhdysvallat on EU:hun verrattuna proaktiivinen. Kun USA päättää lähettää ihminen kuuhun, lopputulos on se, että mies on kuussa. Voidaan tietenkin sanoa senkin olleen reaktiota neuvostokilpaan, mutta olennaista on päämäärän asettaminen ja siihen pääseminen. Lissabonin prosessissa on asetettu tavoite, jonka mukaan EU on vuonna 2010 maailman kilpailukykyisin tietoyhteiskuntatoimija. Aika alkaa olla puolivälissä, mutta hämmentävän vähän on ehtinyt tapahtua. Tässä tapauksessa hitauden laki toimii eri jäsenmaissa.

Kioto-prosessi on osoitus EU:n proaktiivisesta toiminnasta. Kyseessä on asia eikä reagointi jonkun maan tai maaryhmän toimiin. Kioto-tapaus tosin on tuonut esiin erään toisen, niin ikään EU:n Yhdysvalloista erottavan piirteen. Kun amerikkalaiset tekevät päätöksen (mies kuuhun), ryhtyvät he toteuttamaan sitä. Jos matkalla tulee ongelmia, ne ratkaistaan. Kun EU:ssa on saatu aikaan päätös (EMU, Kioto), alkaa pohdinta siitä, mitä tuli päätettyä.

Samat syyt, jotka edellyttävät hitauden lain muuttamista, edellyttävät myös reaktiivisen strategian muuttamista: EU on niin paljon enemmän kuin ennen. EU on maailman taloudessa – sekä kau-

pankännissä että kehitysmaiden avustamisessa – niin merkittävä toimija, että reagointi ei riitä. EU:n on siirryttävä proaktiiviseen politiikkaan. Proaktiivisuuden – tavoitteenasettelun ja sen määrätietoisien toteuttamisen – esteenä ovat toimivaltakysymykset. Erityisesti kahdella sektorilla EU:n on pystyttävä muutokseen: ulkopoliitikassa ja talouspolitiikassa. Molemmissa eletään pitkää siirtymävaihetta.

Integraatiossa asiat liittyvät toisiinsa, aivan kuten kotimaan politiikassa. On keinotekoisia vetäviä rajoja, jotka yrittävät eristää jonkin politiikanlohkon omaksi vakuumpakatuksi alueekseen. Kauppapolitiikka kuuluu EU:n yksinomaiseen toimivaltaan, ja kauppapoliittisissa asioissa voidaan tehdä enemmistöpäätöksiä. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka on hallitustenvälistä eli kuuluu jäsenvaltioille. Suomella ei ole itsenäistä kauppapolitiikkaa Venäjän kanssa, mutta ulkopoliittisilla kyllä. Venäjälle asia on outo, sillä politiikka on vahvasti mukana ulkomaankaupassa. Rajanveto on erittäin vaikeaa. Jos kauppasopimukseen kuuluu poliittisia ehtoja, EU on voimaton. Jos kauppasopimus sisältää vain kaupallisia ehtoja, jäsenvaltion on mukauduttava enemmistön kantaan. EU:n kokoinen yksikkö maailmalla ei voi uskottavasti toimia näin epämääräisessä tilanteessa, etenkin kun kauppa on politisoitunut muun muassa kansalaisjärjestöjen toiminnan vuoksi.

PROAKTIIVISUUS TARVITSEE RESURSSEJA

Kummallinen kahtiajako vallitsee taloudessakin. Raha- ja valuuttapolitiikka kuuluu EU:n toimivaltaan, mutta talouspolitiikassa sen mahdollisuudet ovat hyvin rajalliset. EMU on lyhennys talous- ja rahaliitosta. Käytännössä EU on rahaliitto ja talouskerho, koska sen resurssit, veroilla kerätyt julkiset tulot, ovat käytännössä lähes kokonaan jäsenvaltioilla.

Tekee EU mitä hyvänsä tai päättää miten hyvänsä, unionin budjettiin ei kajota. EU:n budjetin lasketaan pysyvän runsaan yhden prosentin suuruisena jäsenmaiden yhteenlasketusta bruttokansantu-

losta. Suvereniteetista luopuminen – asioiden siirtäminen yhteiseen päätöksentekoon ja enemmistöpäätösten lisääminen – on ollut helpompaa kuin rahasta luopuminen. Päätösvalta on abstraktimpi asia kuin raha. Konkreettiset asiat painavat kotimaan vaaleissa.

Mihin EU tarvitsee lisää rahaa, on olennainen kysymys. Yhtä olennainen kuin se, mihin unionia tarvitaan tai mitkä asiat on syytä päättää unionitasolla. Yhteisten rahojen tulisi edistää yhteisen politiikan toteuttamista. Yhteisistä varoista rahoitetaan lähinnä kahta EU:n politiikkaa, maataloutta ja rakennetukia. Niiden osuus on yli 80 prosenttia EU:n budjetista.

Prosenttiluku 1,27 – tuo ehdoton yläraja budjetille jäsenmaiden yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta – on saanut jo lähes mystisen merkityksen. Kun valtiot ovat päättäneet uusista tehtävistä, lähtökohta on ollut tuo maaginen katto eikä se, millaisia resursseja unioni tarvitsisi uusiin tehtäviin. Sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan että sisä- ja oikeusasioden osalta ei yhteisiä resursseja juurikaan ole, jos niitä verrataan maatalous- tai rakennetukiin. Kun Suomeen on perustettu uusia ministeriöitä, kuten esimerkiksi ympäristöministeriö, ajatus, että eiväthän uudet tehtävät edellytä uusia resursseja, olisi ollut kummallinen.

EU:n budjetilla ei ole oikeaa kokoa. Budjetin nykyiselle koolle ei ole taloudellisia perusteita – se ei perustu minkäänlaiseen optimaaliseen laskelmaan. On mahdollista tietoenkin, että unionin budjettia ei tarvitse kasvattaa tai että maataloustuen kansallistamisella tultaisiin toimeen nykyistä vähemmällä. Kummallista kuitenkin on, että tulevaisuuskeskustelussa sattumalta nykykokonsa saanut yhteinen budjetti on niin pyhä, ettei siitä edes keskustella. Onko EU:n 1,27 prosenttia todella se osuus, jolla unioni mahdollisimman tehokkaasti hoitaa yhteiset asiat? Jacques Delors totesi aikanaan, että EU on taloudellinen jättiläinen, mutta poliittinen kääpiö. EU taitaa kuitenkin jäsenmaiden keskinäisissä suhteissa olla poliittinen jättiläinen, mutta budjettitaloudellinen kääpiö. Kun valtiolla ja kunnilla on verotusvoimakeus, miksei niin keskeisellä toimijalla kuin EU:lla sitä olisi. Tilanne, jossa valtiot sitoutuvat maksamaan tietyn summan vuosittain EU:lle, on tarpeetonta kierrätystä.

REAKTIIVISUUDEN TOISET KASVOT

EU aiheuttaa itsessään vastareaktioita. Kansallisella tasolla poliitikot eivät tervehdi riemuiten sitä, että asioita liukuu yhteisesti päätettäväksi EU:ssa. Kun ainoa oikeaa ratkaisua työnjaossa ei ole, reaktiolla on terve perustansa. EU on jo 2000-luvun alussa niin vahva tekijä kansallisten ratkaisujen kannalta, että se aikaansaa monilla politiikan sektoreilla vastareaktion.

Tyypillinen sektori on maatalous. Eurooppalainen maatalousmalli on perustunut perheviljelmiin. Maataloudella on muitakin merkityksiä kuin itse tuotanto. Kulttuurinen merkitys haja-asutusalueiden asuttamisessa on keskeinen. Maaseudulla ja -taloudella on vankka symbolinen merkitys kansakunnalle. Vuoteen 2020 mennessä EU:n maatalouspolitiikan uudistus ja WTO:n päätökset tukien leikkaamisesta ovat tulleet voimaan. Ne aiheuttavat vastareaktion, joka korostaa kansallismielisyyttä. Vastareaktioita syntyy kansalaistasolla muutenkin. Luonnonkatastrofit ja siirtolaisten lisääntyminen ovat omiaan nostamaan populismia ja ääriilmiöitä. Vuonna 2020 suuret vanhat puolueet ovat nykyistä rapautuneempia reunoiltaan. EU:ta syytetään kansallisista ongelmista ja EU:lta haetaan apua asioihin, joista ei uskalleta itse päättää.

Tuleva suunta

Kylmän sodan päättyminen sai aikaan epätietoisuuden: turvallinen shakki näytti vaihtuvan flipperiin. Vuonna 2020 EU ei voi nojata hitauden lakiin ja ainoastaan reagoida muiden aikaansaannoksiin. Jotta unionin olemassaolon oikeutus toteutuisi, unioni on joutunut muuntumaan proaktiiviseksi toimijaksi. Tämä on edellyttänyt yhtäältä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa kauppapolitiikan tueksi ja sitä, että unionin budjettia olennaisesti on kasvatettu muutaman kriisin jälkeen tukemaan proaktiivista politiikkaa sekä unionin sisällä että suhteessa ulkoiseen maailmaan. EU-verot ovat tuntuneet alusta alkaen luonnolliselta järjestelmältä, niin kuin aikanaan euron käyttöönotto. Ruotsi, Tanska ja Iso-Britannia ovat ainoina EU-veron ulkopuolella. Niiden osuus EU:n menoista on kuitenkin täsmälleen sama kuin se olisi EU-veron kautta.

EU:n ydin on ollut ja on sisämarkkinat. Millään muulla alueella integraatio ei ole yhtä syvää tai laajaa. Monet politiikanlohkot on liitetty integraatioon sisämarkkinoiden seurannaisina. Kehityksen suunta yhteisyyttä kohti on ilmeinen monella sektorilla – vain vauhti on arvailtavissa.

Vuonna 2020 kummastellaan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa 1990- ja 2000-luvuilla harjoitettua 'pienien askelten politiikkaa', joka jälkikäteen näyttää hipsuttelulta. EU:n yhteinen talouspolitiikka odottaa tuolloin vielä seuraavaa laskusuhdannetta voidakseen osoittaa epäilijöille tarpeellisuutensa. Tilannetta helpottaa, että niin sanotut asymmetriset shokit eivät olekaan pelätyn kaltainen uhka. Näillä keskeisillä sektoreilla kehitys näyttää jälkikäteen loogiselta. Sosiaalisen Euroopan kehitys on mutkikkaampi.

SOSIAALINEN INTEGRAATIO KÄYNNISTYY

2000-luvun alussa EU:n sosiaalisen integraation liikkeellepanevana voimana on itälaajentuminen. EU:n jäseneksi tulleiden maiden hyvinvointipolitiikka hakee uomiaan – yksikään niistä ei ole hyvinvointivaltio siinä mielessä kuin EU-15-maat. Jo tämä kirvoittaa keskustelua näin syntyvästä kilpailuedusta. Heikot työmarkkinajärjestöt vaikuttavat samaan suuntaan. Vanhoissa jäsenmaissa paineet

uudistaa hyvinvointijärjestelmää ovat kasvaneet toistakymmentä vuotta. Kustannukset ovat muodostuneet korkeiksi, ja houkutus verokilpailuun on suuri uudistusyrityksistä huolimatta. Tässä suhteessa yksikään vanha jäsenvaltio ei kuitenkaan pysty kilpailemaan uusien jäsenten kanssa. Toisella puolella vaakaa tosin painaa se, mitä toimivalla koulutuksella, terveydenhoidolla ja sosiaalisella turvaverkolla saadaan aikaan.

Sosiaaliseen integraatioon ei EU:ssa ole ollut yhtä suuria paineita kuin tavaroiden ja palveluiden sisämarkkinoihin on ollut. Keskeinen ero on siinä, että työvoima ei ole liikkunut tavaroiden lailla. Laajentuneessa EU:ssa tilanne on jännittävä: vaikka uusista jäsenmaista ei liikuttaisi töihin muualle, työt voidaan siirtää niihin. On esitetty vaihtelevia arvioita siitä, koska uudet jäsenet saavuttavat EU:n keskiarvon mitattuna bruttokansantuotteella asukasta kohti. Joka tapauksessa puhutaan kymmenistä vuosista. Vuonna 2020 ero on vielä kohtuullinen. Sukupolvi on pitkä aika erilaisten järjestelmien rinnakkaiselolle yhteisen EU-kehikon sisällä.

Hyvinvointivaltio on muodostunut osaksi kansalaisten identiteettiä vanhoissa jäsenmaissa. Kullakin maalla on oma kansakunnan kivijalaksi muodostunut mallinsa. Erityisesti se miten rahoitus hoidetaan, vaihtelee maittain: Tanskassa kaksi kolmasosaa rahoituksesta on julkista, Italiassa työnantajat maksavat puolet, Hollannissa työntekijät. Katolisessa Euroopassa koko hyvinvointi-ideologia eroaa protestanttisesta Pohjois-Euroopasta. Etelässä yhteiskunnallisena perustana on perhe, kun esimerkiksi Pohjoismaissa perheen vastuu on henkistä ja periaatteellista. Erot ovat olleet niin suuria, ettei ajatus eurooppalaisesta mallista ole ollut mahdollinen.

Uudet jäsenet eivät ole vielä voineet tehdä päätöstä, kuinka ne hyvinvoinnin rakentavat. Sekä amerikkalaisella yksilön vastuuta korostavalla mallilla että jonkinlaisella eurooppalaisella mallilla on kannattajansa. Avainkysymys on joka tapauksessa kansallisten resurssien – rahan – riittävyys vielä pitkään.

Vanhojen jäsenten ollessa enemmän tai vähemmän rahoitus- ja järjestelmäkriisissä, mutta äänestäjien vastustaessa suuria muutoksia ja uusien jäsenten saadessa kilpailuetua hyvinvointivaltiottomuudes-

taan pyritään EU-tasolla löytämään kompromissi. Prosessi käynnistyi jo niin sanotulla avoimella koordinaatiolla. Kokemusten vertailu ja suositukset johtavat ensi vaiheessa siihen, että EU antaa minimimääräyksiä. Silloin EU yhtäältä ei kajoa vanhojen jäsenten kansalliseen identiteettiin kuuluviin asioihin, koska kaikki vanhat jäsenet ylläpitävät korkeampaa tasoa, ja toisaalta ei aseta kohtuuttomia vaatimuksia uusien jäsenten suorituskyvyille, mutta leikkaa kohtuuttomalta näytettäviä kilpailuetuja. Kun pää on näin avattu, sosiaalinen integraatio alkaa kehittyä. Yhteistä politiikkaa edistää, jos kansalliset hyvinvointivaltiomallit ajautuvat aitoon ja avoimeen kriisiin. Kun kansalliset poliitikot ovat neuvottomia, on helppo sysätä ratkaisu EU:lle.

Työmarkkinakehitys vie samaan suuntaan. Puheet kolmikannan kuolemasta ja ay-liikkeen rapautumisesta ovat kerta toisensa jälkeen osoittautuneet ennenaikaisiksi. Edes 1980- ja 1990-lukujen joustavuus- ja deregulaatioilmiö ei aiheuttanut järjestystä Euroopassa. Tois-taiseksi ei ole löytynyt absoluuttista totuutta eurooppalaisen ja amerikkalaisen mallin paremmuudesta. Molemmilla on ollut hyviä ja huonoja puolia, mutta mallien hyvyys ja huonous riippuu arvostuksista.

Keski- ja Itä-Euroopan maista puuttuvat edustavat työmarkkinajärjestöt. Vanhoissa jäsenmaissa järjestelmiä ei suinkaan pureta, ja ilman järjestöjä uudet maat ovat vanhojen armoilla. Työmarkkinoiden sosiaalisten kysymysten jättäminen vain poliitikkojen ja byrookraattien hoidettavaksi on liian suuri riski sekä työntekijöille että yrityksille. Vahvistuva yhteinen talouspolitiikka lisää kolmikantadialogin merkitystä.

Jos arviot eurooppalaisen työvoiman pulasta toteutuvat, alkavat jäsenmaat kilpailla keskenään myös pätevistä siirtolaisista. Kilpailun sääntöjen yhdenmukaistaminen edellyttää silloin sekin eurooppalaisia, ainakin minimitasoa, sääntöjä.

Y-LIIKKEIDEN KILPA JATKUU

Jos arvioidaan edellisen vuosisadan suuria liikkeitä, ay-liike kuuluu eittämättömästi merkittävimpiin. Vuosituhannen vaihteessa liike oli saavuttanut keskeiset tavoitteensa. Myös tulevaisuudessa ay-liike

muodostaa työnantajille vastavoiman, osin periaatteellisen, osin reaalisen. Sen haasteeksi nousee valtiolliset rajat ylittävien konsernien toimintaan reagoiminen. Riippumatta siitä, solmitaanko yrityskoh-
taisia sopimuksia vai esimerkiksi valtakunnallisia, tarvitaan jatkossa koordinoitua. Vuonna 2020 rajat ylittävät eritasoiset sopimukset ovat yleistyneet, osin myös jäsenvaltioiden intressien mukaisesti, sillä työehtodumping on ongelmallista, kun osaavasta työvoimasta kil-
pailaan ja erityisesti yritetään pitää vahvalla julkisella panostuksella koulutetut kansalaiset koulutusmaassaan.

Luonto voi paljon huonommin kuin palkansaajat. 1980-luvulta alkaen ympäristökysymykset vetivät ihmisiä toimimaan ja järjestäytymään. Vihreä ympäristöliike oli pitkältä aikaa aito uusi poliittinen voima. Ihminen säilyy jatkossakin huomion keskipisteessä, mutta onko turvallinen ja terve elinympäristö vähemmän tärkeä kuin vielä korkeampi palkkataso? Y-liikkeellä ei ole käytössään lakkoasetta kuten ay-liikkeellä, mutta jo viime vuosituhannen lopulla yritykset joutuivat neuvottelemaan myös y-liikkeen kanssa, joka nopeasti pys-
tyi hyödyntämään globaalit mahdollisuudet ja painostuskeinot.

Y-liikkeistä yrittäjäliikkeestä on puhuttu paljon. Selvemmin käytännössä on ollut esillä oy-liike, sijoittajien piiri. Julkisuudessa on puhuttu osingoista ja omistajaintressistä. Oy-liikkeen, optioiden ja muiden voittoon oikeuttavien järjestelyjen kulta-ajat tulevat ja menevät. Omistajaintressi ehtii sivuun jo reilusti ennen vuotta 2020, mutta motiivintyöistä on tuolloin jo palaamassa eurooppalaiseen keskusteluun. 1960- ja 1970-lukujen keskusteluun ei kuitenkaan palata.

Yhteisvastuu maailmasta on tunnusomainen piirre vuosituhannen vaihteen opiskelijoille. Päästessään valtaan vuoden 2020 jälkeen he muistavat kuitenkin yhteisvastuun lientyneenä ja vesittyneenä. Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot ovat tähän saakka kunnostautuneet kansainvälisen solidaarisuuden toteuttajina. EU on jäsenvaltioidensa kanssa ylivoimainen tekijä kehitysyhteistyössä ja kaupan käynnis-
sä kehitysmaiden kanssa. EU on antanut tukea estääkseen kriisien syntyä eri puolilla maailmaa. Jos kriisejä kuitenkin on syttynyt, EU on ollut – sananmukaisesti – aseeton ja Yhdysvallat on tullut apuun.

Missään ei kuitenkaan ole noussut otsikoihin, kuinka paljon kriisejä on onnistuttu välttämään kansainvälisellä solidaarisuudella.

EU:n komission selvityksen mukaan uudet EU:n jäsenet eivät ole niin innostuneita kehitysyhteistyöstä kuin vanhat jäsenet. Ajattelutapojen erot ovat luonnollisia, sillä keskeinen huomio uusissa jäsenmaissa kiinnittyy omien talouksien ja omien maiden kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseen. Varoja ei yksinkertaisesti riitä kaikkeen hyvään maailmassa. Uusien, vielä vuonna 2004 liittyneitä jäseniä köyhempien maiden mukaantulo aiheuttaa ristiriitoja EU:n varojen suuntaamista pohdittaessa.

EU:n menestys globaalissa pelissä vuonna 2020 edellyttää, että se pystyy toimimaan jatkossa globaalin y-liikkeen, yhteisvastuuliikkeen, lipunkantajana.

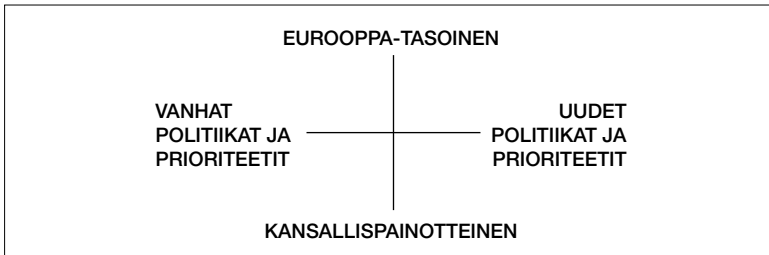
MIHIN TUET SUUNNATAAN?

EU ei pyri lisäämään hyvinvointia vain harmonisointi- ja integraatiopolitiikallaan – siitä on kasvanut viidenkymmenen vuoden aikana myös jättimäinen tukivirasto. Tukien kohteena ovat olleet ensisijaisesti maanviljelijät. Kansallisia tukivirtoja ohjaavilla rakennetuilla on koettu olevan absoluuttisia rahasummia painokkaampi symbolinen merkitys. EU:n merkitys tukien jakajana on ollut itse asiassa huima, jos EU:n budjetin kokoa vertaa kansallisiin budjetteihin.

Euroopassa politiikka ja talous ovat perinteisesti kietoutuneet toisiinsa. Olisi kummallista olettaa, että vuonna 2020 Euroopassa olisi luovuttu tästä ajattelutavasta. Viisitoista vuotta on aivan liian lyhyt aika sopimussyhteiskuntien radikaaliin järjestelmänmuutokseen – ilman koko yhteiskuntien perustoja järkyttäviä kriisejä. Se ei suinkaan tarkoita, että EU:n budjetista vuonna 2020 neljä viidesosaa menisi maatalouteen ja nykyisenkaltaisiin rakennetukiin. Jo maailmankaupan vapautusneuvotteluissa ilmenneet paineet vaikuttavat maataloustukeen.

Tukien suuntaaminen riippuu siitä, millaiseksi EU:n roolin halutaan muuttuvan. EU:ssa toteutettava solidaarisuus on keskeinen koko EU:n tulevaisuuden kannalta. Se on asia, joka on lähempänä EU:sta

Kuvio 2. Solidaarisuus EU:ssa.

vieraantuneiden kansalaisten maailmaa kuin moni muu politiikan kysymys. Kysymys on paitsi konkreettisesta rahasta, myös kokonaisuudesta ajattelutavasta.

Peruskysymyksiä on kaksi. Ensimmäinen koskee sitä, onko solidaarisuus Euroopan laajuista vai painottuuko unionivarojen käyttö kansallisesti? Uusien jäsenmaiden hyvinvointietäisyys vanhoihin jäsenmaihin on suuri vielä pitkään, ja mikäli solidaarisuus on aidosti eurooppalaista, tulonsiirtojen suunta on itsestään selvä. Olemmeko solidaarisia Pohjois-Karjalalle vai Romanialle? Tähän kokonaisuuteen kuuluu EU:n nettomaksajien, tosi rikkaiden, prosenttiliike, jossa halutaan asettaa suitset jopa nykyiselle menokehykselle. Synkeämpi kysymys kuuluu, saisivatko jäsenvaltiot julkisen talouden EMU-kuntoon, jos EU-maksuja vähennetään.

Suomessakin suhtaudutaan EU-maksuihin niin, että lasketaan eurolleen, saadaanko takaisin se, mitä on maksettu. Vuonna 2002 Suomi sai 43 euroa asukasta kohti, mikä summana ei ole maata mullistava, jos sitä vertaa valtion ja kuntien menoihin. EU-raha on kuitenkin symbolisesti merkittävää. Silti tuntuu, että unohdetaan peruskysymys: meneekö hyvin niillä, jotka saavat tukea vai niillä, jotka sitä pystyvät maksamaan?

Toinen peruskysymys on se, suunnataanko tuet vanhoihin politiikkoihin ja ohjelmiin vai uusiin. Tuetaanko alueita, jotka eivät ole pysyneet kehityksessä vai tuetaanko alueita ja sektoreita, jotka tuovat iloa tulevaisuudessa? Tuetaanko taantuvia alueita vai kilpailukykyä asioissa, jotka ovat tulevaisuudessa hyvinvoinnin luojia? Tämäkin

kysymys koskettaa eurooppalaisen solidaarisuuden ydintä: eikö solidaarisuus tarkoita sitä, että niitä tuetaan, joilla menee heikosti, eikä niitä, joilla on menestys edessään? Toisaalta esimerkiksi kolutukseen satsaaminen on juuri tulevaisuuden turvaamista.

Eurooppa ei pääse irti solidaarisuudestaan kovinkaan todennäköisesti. Se on jo osa ihmisten identiteettiä. Solidaarisuuden käsitettä on kuitenkin pohdittava uudesta näkökulmasta EU-tasolla. Kyky katsoa eteenpäin on vielä tärkeämpää kuin taaksepäin katsominen. Kansallisella tasolla asia on toinen ja resurssit suuremmat. Jotta EU pystyisi vastaamaan kilpailukykyhaasteeseen, sen on niukkojen resurssien takia valittava, mihin kannattaa keskittyä.

Tuleva suunta

Solidaarisuus ja vastuu toisista säilyvät osana eurooppalaisuutta. Se, mitä se tarkoittaa käytännössä, riippuu osin resursseista, osin kehityksestä muualla maailmassa. Laajentunut EU päättyy unionin sisäisen kilpailutilanteen tasoittamiseksi minimisääntelyyn monissa sosiaalisissa kysymyksissä. EU tulee omissa tukiohjelmissaan painottamaan Eurooppa-tasoista kilpailukykyä edistävää toimintaa. Perinteinen tulonsiirtopolitiikka jää jäsenvaltioille, samoin kuin TEKES-tyyppinen toiminta.

EU on maailmantaloudessa etuoikeutetussa asemassa. Maailman-kaupassa sen rooli on vielä suurempi. Siitä huolimatta unionin kilpailukyvyistä kannetaan kasvavaa huolta. Eurooppalaiseen tapaan pohditaan kuumeisesti, mitä julkinen valta voisi tehdä edistääkseen kilpailukykyä. Pääasiallisena vertailukohteena on Yhdysvallat.

EU:n taloudella on oma perinnesairautensa, joka näyttää kykenevän uusiutumaan. Sairaudesta nimeltään euroskleroosi. Toistaiseksi pahimmin se riivasi Eurooppaa 1980-luvun alkupuolella: Eurooppa ei pärjännyt kilpailussa amerikkalaisten ja japanilaisten kanssa. Lääkkeeksi kehitettiin sisämarkkinat. Keino oli sopiva ja tepsivä – huolimatta jäykistä työmarkkinoista ja erillisistä kansallisista valuutoista ja valuuttapolitiikoista.

2000-luvun alussa euroskleroosi on puhjennut uudelleen. EU on vastannut siihen asettamalla tavoitteekseen olla maailman kilpailukykyisin tietoyhteiskunta vuoteen 2010 mennessä (Lissabonin prosessi). Sen saavuttaminen, ainakin aikarajan osalta, näyttää vaikealta. Sisämarkkinat on jo luotu, globaalit vapaudet ovat käytössä, yhteinen raha sekä valuutta- ja rahapolitiikka niin ikään. Eurooppalaiset rajat ja Atlantin ylittävät omistukset ovat tavanomaisia.

Mitä EU-tasolla edes voitaisiin tehdä, kun resurssit esimerkiksi tutkimukseen ja koulutukseen ovat jäsenvaltioilla? Lisäksi 1980-luvun puolivälistä alkanut talouden vapautus, sekä globaali että alueellinen, on saanut vastavoimakseen kansallisen painotuksen. Työttö-

myys ja julkisen talouden vaikeudet ovat yhteisiä etenkin vanhoille jäsenmaille, mutta ratkaisuja haetaan läheltä äänestäjiä, kansallisesti. Etenkin poliitikkojen puheista kuultaa kansalliseskeinen ajattelu: ”Me pärjäämme, me näytämme, me osaamme.”Voidaan puhua myös politiikan paluusta, kun poliitikot haluavat 1980- ja 1990-lukujen jälkeen käyttää valtaa ja paikata niitä pettymyksiä, joita markkinatalousvetoinen vaihe on aiheuttanut. Lissabonin prosessi lähti heikosti käyntiin, koska sen toimeenpano takkuaa kansallisella tasolla. Jo vanhan EU:n piirissä on erilaisia käsityksiä kilpailukyvyistä. Uudet jäsenet tuovat oman näkemyksensä.

ULKOSUHTEET KILPAILUKYVYN EDISTÄJINÄ

Sisämarkkinat oli määrätietoinen yhteishanke. Onko kilpailukyky sitä, jää nähtäväksi. EU:n pitäisi vahvistaa niitä kilpailukykyyn vaikuttavia toimia, joissa unionille on aitoa kysyntää. Sellaisiin kuuluu esimerkiksi ulkosuhteiden hoito eli vaikuttaminen globaaleihin pelisääntöihin. EU:n neuvotteluvoima maailmalla on periaatteessa riittävä. Käytännössä on vielä paljon tehtävää. Transatlanttisen suhteen tulehduskohdat ovat osoittaneet EU:n jäsenmaille, että suuretkin maat ovat pieniä Yhdysvaltoihin verrattuna. Kun strategiaa mietitään EU:n sisällä, suuret jäsenet haluavat kuitenkin olla suuria.

Kauppasodissa, jotka nousivat otsikkoihin kylmän sodan väistyttyä, piilee protektionismin siemen. Sisämarkkinat turvaavat osittain EU-maita ja niiden yrityksiä, mutta riippuvuus ulkoisesta kaupasta on niin suurta, että protektionismia on torjuttava mahdollisimman tehokkaasti. On tietysti makuasia, käytetäänkö tällaisesta toiminnasta ilmaisua kilpailukyky, mutta se turvaa yrityksille kilpailumahdollisuudet joka tapauksessa. Ylipäätään EU:n tehtävä on turvata toimintaympäristö kilpailukykyisille yrityksille. On kuitenkin mahdollista, että jopa EU on liian hintelä vastapaino globaalille myllerrykselle.

Sen sijaan että puhutaan ulko- ja turvallisuuspolitiikasta EU:n yhteydessä, pitäisi puhua ulko- ja kauppapolitiikasta, jolloin ulkopoliittian keinot saataisiin kauppapolitiikan yhteyteen ilman vanhoja

kansallisia painolasteja. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on toinen kysymys. Siinäkin suuntaus yhteisyyttä kohti on ilmeinen, mutta vauhti on hidas. Kaikki rajanvedot ovat vaikeita ja häilyviä, mutta käsiteryhmittelyllä voitaisiin helpottaa sitä emotionaalista reaktiota, jota yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka saa aikaan sekä osassa kansalaisia että poliittisia päättäjiä. Poliitiikka on myös retoriikkaa.

ERITYSKYSYMYKSENÄ ENERGIA

Energia on perushyödyke sekä kansalaisille että yrityksille, erityisesti teollisuudelle. Energiaa tarvitsevat yhtä lailla varmasti ja edullisesti vientiyritykset ja puhtaat sisämarkkinayritykset. Energia on myös poliittinen kysymys, kuten esimerkiksi Suezin kanavan kriisi, Kuwaitin sota 1990-luvulla ja Yhdysvaltojen suhteet Saudi-Arabiaan ovat osoittaneet. Energiaa tuottavilla mailla valtiovallan rooli on bisneksessä merkittävä, mikä myös politisoi alaa. Energialla on EU-maissa vaikutusta talouspolitiikkaan, sillä etenkin öljyn hinnan vaikutus inflaatioon on merkittävä.

Energian hinta on olennainen kilpailukykytekijä Euroopan unionissa. Energia ja makea vesi ovat siinä mielessä samanlaisia, että kumpakaan ei ole kaikilla ja niitä ollaan valmiita hankkimaan muilta muutenkin kuin markkinatalouden säännöin.

Myös uhkakuva 1970-luvun öljykriisistä pelottaa edelleen. Suomelle kriisi oli poikkeuksellisesti voitto, sillä Neuvostoenergian kallistuminen toi bilateraalikaupassa lisää vientimahdollisuuksia suomalaisyrityksille. 1970-luvun energiakriisi kohteli kansalaisten kukkaroa paljon ankarammin ja suoremmin kuin esimerkiksi Aasian talouskriisi 1990-luvulla. Kansalaiset kysyvät, kuka korvaa kun bensen hinta nousee.

Euroopan unionin omat energiavarat ovat riittämättömät. Riippuvuus unionin ulkopuolelta tuotavasta energiasta on jatkuvasti kasvanut. Vuonna 2000 se oli 49,7 prosenttia. Vuonna 2020 sen arvioidaan olevan 62,9 prosenttia ja kasvavan edelleen. Jos Norja liittyy EU:hun, riippuvuuden kasvuvauhti hidastuu, mutta ei Norjakaan EU:ta pelasta.

Taulukko 2. EU:n tuontiriippuvuus ulkoa tuodusta energiasta, %.

	2000	2020
Kiinteät polttoaineet	50,5	68,8
Nestemäiset polttoaineet	75,1	85,0
Maakaasu	45,7	73,2
Yhteensä	49,4	62,9

EU:n energiakorissa öljyä on määrällisesti enemmän kuin maakaasua. Suhteet energian myyjämaihin eivät kuitenkaan hoidu vain laskut maksamalla ja automaattisesti tuottajien keskinäiseen kilpailuun luottaen. EU:n taloudellinen toiminta on riippuvaista muista, ja muut tietävät sen. Karttaa lukemalla näkee, kenen kanssa kannattaa olla väleissä: Venäjä on eittämättä olennaisessa asemassa. Venäjä on toki myös riippuvainen ylivoimaisesta asiakkaastaan EU:sta. Keski-Aasia ja Lähi-itä ovat tärkeitä, OPEC-maat itsestään selvästi. Näissä maissa ei pelkästään kauppapolitiikka riitä – poliittisten päättäjien kanssa mukana on myös politiikka. Toivottavasti ei turvallisuuspolitiikkaa, vaan ulko- ja kauppapolitiikkaa.

Paitsi että markkinoilla on kilpailevia energiantuottajia, myös ostajapuolella on kilpailua. Yhdysvallat on riippuvainen muista, ja Kiinan tarpeet ovat arvaamattomat. Päätöksenteossa puolestaan kilpailevat hinnan ja saatavuuden rinnalla yhä selkeämmin ympäristöasiat. Niihinkin liittyy voimakas ulkosuhdeulottuvuus, kuten Kiiton prosessi on osoittanut.

INTIA NOUSEE LIITTOLAISEKSI

Vuoteen 2020 mennessä ovat erityisen hyvin menestyneet yritykset, jotka valitsivat Intian aiempina vuosikymmeninä. Intia, muutaman vuosikymmenen kuluttua Kiinaakin suurempi väestöjättiläinen, on oivallinen partneri: se on toimiva demokratia, helpommin ennakoitavissa kuin Kiina ja liittovaltiorakenteen ansiosta sen kasassa pysyminen on todennäköistä. Intian koulutustaso on paikoitelleen korkea ja sitä on jo hyvän aikaa käytetty myös alihankkijana eikä

vain kokoonpanijana. EU:lle Intia on helppo partneri jo näkyvässä olevien brittiläisten jälkien vuoksi. Intia on myös tottunut, joskaan historiassa ei aina miellyttävällä tavalla, olemaan vuorovaikutuksessa Euroopan kanssa. Omalla kehityskaarellaan Intia on pitemmällä kuin Kiina ja tarjoaa ennen Kiinaa laajat ostokykyiset markkinat. Suhteiden parantaminen Intiaan on vuonna 2020 tarjonnut briteille mielekkään motiivin osoittaa tarpeellisuutensa EU:n piirissä.

SISÄISET HAASTEET

EU on omimmillaan ulkosuhteissa, muttei vallan kyvytön sisäisissäkään asioissaan. Sisämarkkinat ovat yrityksille keskeinen hyöty. Sisämarkkinoiden toteuttaminen tulee viemään komission ja tuomioistuimen huomiota vielä pitkään. Sisämarkkinat ovat turvaratkaisu EU:lle häiriöille alttiissa maailmankaupassa. Sisämarkkinat kuuluvat EU:n yksinomaiseen toimivaltaan, eikä näköpiirissä ole perusteita, jotka puoltaisivat paluuta kansallisiin markkinoihin, puhumattakaan EU:n sisäisestä protektionismista. Kieltämättä uudet jäsenet erilaisine järjestelmineen tarjoavat uuden sisäisen jännitteen unionille.

Toinen unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva alue on myös tulevaisuudessa raha- ja valuuttapolitiikka. Kaikissa EMU-maissa ei vielä ole sisäistetty poliittisesta päätöksenteosta riippumattoman keskuspankin ideaa, mutta tulevaisuudessa asia korjaantuu, kun yhteisötason talouspolitiikka tulee kansallisen talouspolitiikan rinnalle.

Vaikeampi kysymys kilpailukyvyyn kannalta on verotus. Terve verokilpailu edistää taloutta, epäterve on vahingollista. Mutta kuka määrää, mikä on tervettä ja mikä ei? On ilmeistä, että keskipitkällä aikavälillä EU:n yhteinen talouspolitiikka tuo mukanaan ainakin verotuksen harmonisointia, osittain myös integrointia. Vuonna 2020 EU kerää yhteisiin menoihinsa yhteisövero. Harmonisointijärjestyksessä arvonlisävero ja pääomaverot ovat ensisijaisia. Niin kauan kuin työvoiman liikkuvuus pysyy vaatimattomana, palkkaverojen suhteen ei ole kiirettä. Keskeisenä hyvinvointivaltion rahoituslähteenä ne halutaankin pitää kansallisina. Toisaalta 2010-luvulla selkenee, mikä on uusien jäsenmaiden todellinen kilpailuvoima ja mikä on EU:n rooli hyvinvointipolitiikassa.

Markkinatalous ja kilpailun mukanaan tuoma hyöty kaikille on ideaalitila. Ideaalitilaa ei ole saavutettu vielä missään. Yleinen toteamus on, että markkinat ja kilpailu ovat huono isäntä, mutta hyvä renki. Jos markkinat ovat hyvä renki, kuka on sitten hyvä isäntä? Poliitikot ovat mieluusti ottaneet tämän roolin. Jos poliitikot ja hallinto ovat asettaneet suitsia liian virmoille yrittäjille, vastapainoksi on pitänyt tarjota helpotuksia. Suorat tukiaiset ja erilaiset verohelpotukset sekä lupamenettelyt ovat olleet suosittuja sekä Aasiassa, Amerikassa että Euroopassa. Ronald Reaganin kerrotaan kuvanneen eurooppalaista taloutta seuraavasti: ”Jos jokin liikkuu, verota sitä. Jos se liikkuu edelleen, lisää veroja. Jos se ei enää liiku, anna tukiaisia.”

Yritysten ja yhteiskunnallisten päättäjien välinen suhde ei tulevaisuudessa katoa, mutta muuttuu muotoaan. Tukia katoaa esimerkiksi WTO:n ansiosta, mutta vain mielikuvitus on rajana uusille keinoille. Pahimmillaan ajaudutaan protektionismiin, yhtäältä EU:n jäsenmaiden kesken ja toisaalta kauppalueiden kesken, mutta lievemmäkin keinot vääristävät markkinoita. Lentokonetilauksista tapellaan tulevaisuudessakin painostaen ja houkutellen.

Tuleva suunta

Politiikan ja markkinoiden yhteiselo ei vuonna 2020 ole kadonnut. EU on nykyistä tärkeämmässä asemassa yhteisiä, tai eurooppalaisia, pelisääntöjä laadittaessa. Sisämarkkinoilla ovat kaikki EU-maat, vaikka osa on edennyt poliittisesti muita pitemmälle. EU:n toiminnassa erityisenä huolenaiheena ovat pelisäännöt suhteessa muihin maihin, etenkin Pohjois-Amerikkaan ja nouseviin talousmahteihin. Monet haluaisivat pitää kaupan kauppana, mutta EU yrittää sinnikkäästi pitää mukana esimerkiksi työehtoja ja ympäristökysymyksiä. EU:ssakin on vaikea löytää yhteisymmärrystä.

Sinänsä erilaiset tukimuodot ja julkisen sektorin rooli yritysten toiminnassa ovat perusteeltaan samankaltaisia kuin menneinä vuosikymmeninä, mutta EU on tuonut mukaan entistä

selkeämmin uuden tason kunnallisen ja valtiollisen rinnalle: *still confused but on a higher level.*

EU:n yritystoiminnan edistämässä merkittäviä tekijöitä ovat raha ja säädosohjailu. Taloudelliset resurssit ovat jäsenvaltioilla, vaikka EU:n budjetti kolmin- tai nelinkertaistettaisiin. Eräänä mahdollisuutena on verotuksen osittainen harmonisointi. Raha- ja valuuttapolitiikka säilyttää keskeisen merkityksensä. EU:n yhteisen ulko- ja kauppapolitiikan tehokkuus on globaaleilla markkinoilla EU:n perustoiminto. Pelisääntöjen määrittämisessä EU:n asema säilyy vahvana, mutta Intia, Kiina, ja myös Venäjä vaikuttavat sen painoarvoon. EU on tiukoilla, jos globaalin vaihdannan epäkohdat johtavat sellaiseen protektionismiin, jota edes laajat sisämarkkinat eivät kokonaan korvaa.

EU saa jonkin verran lisääaikaa siitä, että uusien jäsenmaiden dynaaminen kasvu luo mahdollisuuksia. Riski on, että näin saatu lisääaika käytetään täysimittaisesti ratkaisujen lykkäämiseen.

EU:n mahdollisuudet vaikuttaa markkinoihin paranevat yhteisen talouspolitiikan tiivistyessä ja EU:n saadessa verotusoikeuden.

Jos EU:n jäsenvaltioita ja Yhdysvaltoja verrataan puolustuskysymyksissä, on hätkähdyttävää havaita, kuinka leveä kuilu niiden välillä on – niin teknologiassa kuin rahoituksessa ja sitä kautta myös uskottavuudessa. Sikäli kun amerikkalaisuus on Naton käytössä, USA:n ylivertaisuus on tullut puolustusliiton jäsenten kollektiiviseksi omaisuudeksi. Afganistanin sotaan saakka tällainen ajattelu oli jotenkin perusteltavissa, mutta Irakissa Yhdysvallat ja Nato kasvoivat erilleen – Yhdysvallat ei tarvinnut natolaisia.

Yllättävän vähän keskustelua käydään siitä, mikä on EU:n jäsenvaltioiden kyky torjua uhkia ilman Yhdysvaltoja. Vaikka EU:ssa ollaan kaukana Yhdysvaltojen ylivertauudesta, ei vanhalla mantereella sentään olla avuttomia ja kyvyttömiä.

Nato on kylmän sodan tuote, joka on yrittänyt sopeutua muutuneisiin oloihin. Terrorismi-perustein on ryhdytty toimiin, mutta Naton yhteisyys ja dynamiikka eivät ole erityisesti loistaneet – paitsi poissaolollaan. Naton dynamiikka on näkynyt organisatorisella, ei toiminnallisella puolella, sillä uusien jäsenten mukaantulo on ollut näkyvin saavutus kylmän sodan päätyttyä.

Mutta onko Nato olemassa vuonna 2020? Argumentteja on esitetty puolesta ja vastaan. Naton alkuperäistä vihollista ei enää ole. Itse asiassa osa entisistä vihollisista on Naton jäseniä ja entisen vihollisen ytimen, Venäjän, kenraalit kävelevät yhteistyöhenkisesti Naton päämajan käytävillä. Eurooppa ei tarvitse Yhdysvaltoja kuten kylmän

sodan aikana. Yhdysvallat on osoittanut, ettei sekään välttämättä tarvitse Natoa. Maa käyttää sekä teknologiaan että tukikohtiin ympäri maailmaa huomattavia rahasummia ja joutuu pohtimaan, kuinka kilpailukykyisiä sijoituskohteita Nato ja Euroopan turvaaminen itse asiassa ovat, etenkin kun sekä julkisen talouden tasapaino että tarvittavat sijoitukset infrastruktuurin parantamiseen vievät osansa. Yhdysvallat ei ole kuitenkaan hylkäämässä Eurooppaa: toisessa maailmansodassa ei tarvittu Natoa, vaan turva kyettiin järjestämään tarvittaessa.

Toisaalta Natossa päätöksiä tulevaisuudesta tehdään yhdessä ja uudet Keski- ja Itä-Euroopan jäsenet luottavat turvaan, jonka amerikkalaiset järjestävät ja aika lailla rahoittavatkin. Uudet jäsenet luottavat nykymalliin enemmän kuin ajatukseen, että EU alkaisi rakentaa omaa järjestelmäänsä. Yhdysvallat voi syystä odottaa, että kiitollisuudenvelka turvan antamisesta jotenkin näkyy. Suotuista sijoitusympäristö EU:n sisämarkkinoilla on kiitos jo sinänsä.

Natosta on edelleen hyötyä EU:lle. Kuten tutkija Hanna Ojanen toteaa: ”Se on omalla alallaan, sotilaallisen yhteistyön kehittämisessä, luonut yhteiset standardit ja toimintaperiaatteet, jollaisia ei ennen Euroopassa ole ollut.” Vertailuksi voi nostaa WTO:n (entisen GATT:n), jossa on sen omalla alalla, kaupan vapauttamisessa, luotu kaupalle yhteiset periaatteet, joita ei aiemmin ollut. WTO:ssa EU:lla on sananvaltaa enemmän kuin Natossa. EU on pelisääntötoimija. Vaikka Nato on yhdysvaltalaisvetoinen, se on kuitenkin onnistunut kehittämään toimintaperiaatteita, jotka olisivat hyödynnettävissä myös EU:ssa, ilman Yhdysvaltoja. Edelleen Ojanen kirjoittaa: ”Nato sosiaalista sen piirissä toimivia ja samankaltaistaa ajattelua, yhdenmukaistaa reaktioita ja uhkakuvia – kuten EU on muilla aloilla tähän mennessä tehnyt.”

Riippuuko jatko siitä, kuinka maailma kehittyy? Siitä, millainen Venäjä, Kiina tai Intia meitä odottaa tulevaisuudessa? Varmasti on osin näinkin. Mutta EU:n pitäisi myös ajatella, millaisen maailman se haluaa ja miten siihen päästään. EU tarvitsee aimo annoksen proaktiivisuutta nykyisen reaktiivisuuden tilalle.

EU voi tietysti odottaa, mitä Yhdysvallat tekee suhteessaan Naton jäseniin ja Eurooppaan. Ja perinteidensä mukaan reagoida siihen. EU

voi myös olla itsenäinen ja asettaa tavoitteekseen turva- ja puolustusjärjestelmän luomisen pitkällä aikavälillä. Se ei tarkoita tietenkään välikirkkoa Yhdysvaltoihin, joka tulee pitkään olemaan Euroopan keskeinen liittolainen. Periaatteessa näiden kahden kumppanuksen poliittiset tavoitteet maailmassa ovat samankaltaiset, mutta keinot niiden saavuttamiseksi ovat eriytyneet. Rakentamalla oman järjestelmänsä vähitellen – esimerkiksi vuoteen 2020 mennessä – EU saa enemmän uskottavuutta omalle tavalleen hahmottaa maailmaa.

Yhteisen politiikan vaikeutena on, ettei ole yhteistä uhkaa. Eikä ole edes yksittäisiin jäsenvaltioihin kohdistuvaa uhkaa. EU:n ja Naton uudet jäsenet ovat hakeneet turvaa menneisyyttä vastaan. Myös EU on alun perin perustettu menneisyyden traumoja torjumaan. Kun ei ole näköpiirissä selvää uhkaa, ei ole tarvetta rahoittaa yhteistä politiikkaakaan. Terrori-iskut sekoittavat tilannetta: edellyttääkö terrorismi sisäisen turvallisuuden (poliisiyhteistyön) keinoja vai ulkoisesta turvallisuudesta vastaavien puolustusyksiköiden yhteistyötä?

Joka tapauksessa Jugoslavian konkurssipesän selvittely loi asetelman, jonka ei soisi toistuvan: EU:n takapihalla, tulevien jäsenten maaperällä olleen kriisin selvittämiseen osallistuivat YK, Nato, WEU, EU, EN, ETYJ, G7 ja suurvaltojen kontaktiryhmä. Oliko eri organisaatioilla erilaisia uhkia?

Tuleva suunta

EU:n sisälle on vuoteen 2020 mennessä luotava turvallisuus- ja puolustusliitto (englanninkielinen lyhenne ESDU). Jäsenmaiden puolustusmenot lisätään vähitellen kahteen prosenttiin BKT:sta. Se jää jälkeen Yhdysvalloista, mutta on oikein käytettynä riittävä määrä. Mallia lähentymisperiaatteista on saatu jo EMUssa. Myös puolustukseen tarvitaan halua (politiikka) ja kykyä (osallistumiskriteerit). Yhteistä armeijaa voidaan joutua odottamaan pitkempään. Kun liittoa vähitellen rakennetaan, Yhdysvallat voi samalla vähentää omaa panostustaan Eurooppaan. Naton tyyppistä elintä tarvitaan silti yhteisten asioiden, työnjaon ja neuvonpidon areenaksi – on sen nimi sitten Nato tai jokin muu.

EU:n yhteistyössä on jotain houkuttelevaa. Kaikista puutteistaan huolimatta EU on onnistunut kehittämään mallin, jossa jäsenet ja jäseneksi haluavat arvostavat sitä, että yhdessä saadaan enemmän kuin yksin. EU:n ja sen jäsenmaiden välisen työnjaon kannalta tämä on ydinkysymys. Samaan hengenvetoon on syytä todeta, että tällaisessa työnjaossa kaikki eivät voi olla voittajia, vaan kaikissa jäsenmaissa on ihmisryhmiä, jotka katsovat olevansa häviäjiä joko aineellisessa tai henkisessä mielessä. Integraation yleisistä päämääristä saavutetaan yksimielisyyks helpommin kuin keinoista.

Samalla kun EU on rakentanut modernin, jäsenvaltioiden yhteisyyttä uudistavan mallin, siitä on tullut Euroopan symboli. Ne ETYJ:n ja Euroopan neuvoston jäsenmaat, joilla ei näytä olevan toivoa EU:n jäsenyydestä, ovat ajautumassa marginaaliin esimerkiksi kansainvälisten sijoittajien silmissä. Vahvalla asemallaan EU vahvistaa ja uudistaa Eurooppaa, mutta myös marginalisoi osaa valtioista.

Kun vuosina 2003–2004 keskusteltiin EU:n perussopimuksen sisällöstä – sikäli kuin aikaa riitti päätöksentekoaartikloilta – tuotiin esiin tyytyväisyys siitä, että EU:n jäsenvaltioiden työnjaolle saatiin selvyys. Ajallisena poikkileikkauksena tämä pitikin paikkansa. Sen vakaammasta tilasta ei tietenkään voinut olla kysymys. On käytännölle vieras ajatus, että työnjako voitaisiin jähmettää, jos yhtäältä ympäristö muuttuu ja toisaalta eritasoiset päättäjät käyvät jatkuvaa kilpaa vallasta.

SUBSIDIARITEETTIPERIAATE JA KÄYTÄNTÖ

Harvat kysymykset ovat niin sotkuisia ja käsitteillä kuormitettuja kuin työnjakokysymykset. Erityisen hämäräksi on osoittautunut subsidiariteetin käsite. Kuka voisi olla eri mieltä siitä, että asiat pitää päättää mahdollisimman lähellä niitä, joita ne koskevat. Käytännössä kuitenkin jokainen voi tulkita ja perustella, miksi juuri tässä tapauksessa tehdään näin ja näin. Etenkin päätöksentekijät ja päätösten valmistelijat ovat perustelemisen erityisasiantuntijoita.

Subsidiariteetti on sanojan suussa: kansallisen tason poliitikko voi esittää, että asia ei kuulu EU:lle, muttei osaa suhtautua siihen, ettei se kuulu valtiotasollekaan, vaan kunnalle tai kuntalaiselle.

Käytännössä asioita on jatkuvasti siirtynyt joko unionin yksinomaiseen toimivaltaan tai unionin ja jäsenvaltioiden jaettuun toimivaltaan. Kyseessä on ollut liki viisikymmentä vuotta yksisuuntainen tie. Kun joku asia on otettu yhteisesti käsiteltäväksi tai edes keskusteltavaksi, paluuta ei enää ole. Keskustelut johtavat ennen pitkää yhteiseen päätöksentekoon. Mitään merkittävää ei ole 'palautettu' jäsenvaltioille.

Ajoittain vaikuttaa siltä kuin asiat olisivat valuneet unionille. Niin ne tavallaan ovatkin – englanninkielisellä *spill over* -termillä kuvataan sitä, että kun joku asia on otettu yhteisesti päätettäväksi, se johtaa uusien asioiden mukaan ottoon. Jos kulutushyödykkeet saavat liikkua vapaasti yli rajojen, miksi tuoteturvallisuus ei kuuluisi integraatioon? Jos työvoima saa vapaasti liikkua yli rajojen, miksi työturvallisuus ei kuuluisi? Samasta ilmiöstä, vaikka suuremmissa asioissa, on kysymys silloinkin, kun ihmetellään, miksi unionilla ei ole talouspolitiikkaa, vaikka sillä on yhteinen rahapolitiikka tai, miksi on yhteinen kauppapolitiikka, muttei sitä tukevaa yhteistä ulkopoliitiikkaa.

Asioiden välistä kytkentää voi kuvata dominomallilla: raha- ja talouspolitiikka – talous- ja sosiaalipoliitiikka – sosiaali- ja työmarkkinapoliitiikka – työmarkkina- ja koulutuspolitiikka. Tai vaikkapa rahapolitiikka- ja talouspolitiikka – talous- ja kilpailukykypolitiikka – kilpailukyky- ja kauppapolitiikka – kauppa- ja ulkopoliitiikka – ulko- ja puolustuspolitiikka.

Peruskysymys on tulevaisuudessakin se, mitkä asiat ovat sellaisia, että kaikki voivat hyväksyä niiden kuulumisen integraation piiriin.

Vastaus tähän riippuu ajasta: niitä asioita, jotka otettiin 1990-luvulla mukaan yhteiseen päätöksentekoon, ei otettu 1980-luvulla – vaikka silloin jäseniä oli vähemmän. Vastaavasti vuonna 2020 mukaan on otettu asioita, joita nyt ei luontevasti hyväksytä.

Asioiden lisäksi työnjako koskee instituutioita. Tämä sektori, jos mahdollista, on vielä hankalampi. EU:n ja jäsenvaltion välinen työnjako on vain yksi ulottuvuus. Mikä on EU:n toimielinten keskinäinen työnjako? Onko valta jäsenvaltioiden eli ministerineuvoston vai EU:n komission ja europarlamentin käsissä? Valtioiden sisällä kilpailevat valtakunnallinen ja alueellinen. Läpi kaiken tämän kilpailevat yksityinen ja julkinen. Ne kaikki ovat olennaisia työnjakokysymyksiä, mutta eittämättä kaikkein keskeisin jako on silti EU:n ja jäsenvaltioiden välinen – ja silloinkin tärkeämpää on se, mistä päätetään kuin se, miten päätetään.

Tulevaisuudessa keskustelu päätöksenteon muodoista – siitä tekevätkö päätöksiä ylikansalliset unionin elimet vai tehdäänkö hallitustenvälistä politiikkaa – ei ole niin kiinnostava kuin 2000-luvun alussa. Kiinnostus kohdistuu siihen, mitä asioita missäkin käsitellään ja pitäisikö työnjakoa muuttaa tulosten parantamiseksi.

Tämä jako liittyy kansalaisten identiteettiin sekä oman maan instituutioilta – koulusta, tiedotusvälineistä, vanhemmilta ja isovanhemmilta – omaksuttuun maailmankuvaan. Suomessa on erityispiirteenä koko miesikäluokkaa koskeva yleinen asevelvollisuus, joka on isänmaallisuuden kannalta paljon merkittävämpi kuin esimerkiksi jääkiekon maailmanmestaruus. Identiteetikysymyksissä hitauden laki on omaa luokkaansa jopa EU:n toiminnassa esiintyvään hitauden lakiin verrattuna.

Integraatio etenee myös metaforatasolla. Suomen aikanaan liittyessä Euroopan unioniin juna-vertaus oli suosittu. Se sopi erinomaisesti, sillä sekä kalakukko- että interrailsukupolvet ymmärsivät, että juna vie perille – ja jos haluaa perille, junaan on noustava. Toinen suosittu kulkuväline on pyörä: integraatio on kuin pyöräilyä – jos et koko ajan polje eteenpäin, pyörä kaatuu. Molemmilla metaforilla on perusteensa. Integraatio etenee kuin juna, sitä on vaikea pysähdyttää ja samalla pyörää on poljettava. Ajoittain tuntuu siltä, että pyöräilijät vetäisivät junaa.

Pyöräilyyn liittyy toinenkin näkökulma, joka on helpommin ymmärrettävissä Keski-Euroopassa: Kilpapyöräilyssä, kuten kesäisin ajatus Ranskan ympäriajossa, on talleja. Tallit kilpailevat keskenään, mutta ajon aikana ne voivat tehdä yhteistyötä muita vastaan – ja omaksi hyödykseen. Irtiotot ovat tyypillisiä. Niissä joku tai jotkut ajajat yrittävät karata muilta, mutta usein pääjoukko ajaa karkulaiset kiinni.

Schröderin, Chiracin ja Blairin tallit pyrkivät kilpailemaan keskenään. Suuret tallit ovat vahvoja ja voivat tarvittaessa ajaa eteenpäin yhteistyössä jonkun toisen tallin kanssa niissä asioissa, joissa intressit ovat yhteiset. Puhuminen joustavasta yhteistyöstä, etujoukosta, joka etenee muita nopeammin, on irtiotto. Onko tarkoituskin että pääjoukko ajaa kärkir ryhmän jossain vaiheessa kiinni? Kilpaan osallistuvan pyöräilijän ensisijainen huoli on tietenkin jaksaminen. Sen jälkeen tärkeäksi nousee se, osaako lukea tilannetta: milloin kannattaa olla mukana irtiottoryhmässä ja milloin kannattaa pysytellä pääjoukossa?

Tähänastisessa integraatiossa on ajateltu, että jälkeen jääneet (*opting out*) haluavat myöhemmin ottaa kiinni irtiottoryhmän (*opting in*). Vajaan kolmenkymmenen jäsenen unionissa tällainen ajattelu ei ole itsestään selvää. Isossa-Britanniassa, Tanskassa ja Ruotsissa poliittinen eliitti on irtiottoajattelun takana esimerkiksi EMU-jäsenyyden suhteen, mutta kansalaiset ovat *opting out* -taktiikan kannalla. On realistista ajatella, että jatkossa *opting out* -maita on entistä enemmän, kun integraatio syvenee. *Opting in* -maat muodostavat silloin integraation ydinjoukon.

Työnjaon kannalta ydinkysymys on myös se, kuinka kiintyneitä eri maiden kansalaiset ovat kansallisiin järjestelmiinsä. Kukin jäsenvaltio on vuosien mittaan rakentanut omanlaisensa, kansalaisten hyväksymän 'valmiin' järjestelmän. Sitoutuminen siihen vaihtelee. Erityisen kiintyneitä oman mallinsa ainutlaatuisuuteen ja oikeellisuuteen tuntuvat olleen britit ja ruotsalaiset. Jakaminen on välillä vaikeaa. Tunne on sama kuin yrittäjällä, joka jouduttuaan muuttamaan itse luomansa menestyvän yrityksen osakeyhtiöksi kohtaa osakkaat, joilla on omat mielipiteensä siitä, mitä pitäisi tehdä ja miten asioita pitäisi hoitaa.

Asetelma, jossa on valmis valtio, joka 'luovuttaa' valtaa yhteisesti käytettäväksi, johtaa helposti ajattelemaan, että EU kaappaa valtaa. Tämä mielikuva ei vastaa todellisuutta. EU:n toimivaltaan tulee uusia asioita vain, jos kaikki jäsenmaat yksimielisesti sen hyväksyvät. On eri asia tehdä sen jälkeen enemmistöpäätöksiä, kun asiat ovat EU:n sisällä.

Työnjako ei perustu siihen, mikä on järkevää. Integraatio on helpottunut, mutta kestää vielä kauan ennen kuin EU on luonteva malli työnjaossa. Osansa kehityksessä on silläkin, että kansallinen politiikka menettää valtaa yhtäältä eurooppalaiselle ja toisaalta alueelliselle tasolle. Se merkitsee myös kansallisen tason poliitikkojen vallan supistumista.

Pääkaupunkiseutu toistaa EU:n kuvioita

Pääkaupunkiseudun integraatio tuntuu herättävän melkoisia intohimoja. Ajoittain tuntuu siltä, että vastakkain ovat järki ja tunteet. Asian pohtiminen yhtäältä järjen ja toisaalta intohimojen kannalta ei kuitenkaan johda kuin juupas–eipäs–keskusteluun. Kaikki tietävät mihin se johtaa: ei mihinkään.

Ulkopuolelta katsottuna kyseessä on prosessi. Kuntarajat ylittävä toiminta – on sitten kyse kaupassa käynnistä, töissä käynnistä tai kulttuurinautinnoista ja urheilusta – on jo aikaa sitten poistanut kiinnostuksen rajoihin. Arki ja talous kulkevat edellä, politiikka seuraa perässä.

Tämä malli tuntuu hyvin tutulta. Juuri samanlainen kuvio on EU:n ja Euroopan integraation taustalla. Kunta vastaa EU:n jäsenvaltiota. Tavaroiden, palveluiden, ihmisten ja pääomien vapaa liikkuvuus on pääkaupunkiseudulla vielä enemmän totta kuin EU:ssa. Verokilpailua käyttävät sekä kunnat että EU:n jäsenvaltiot omaa houkuttelevuuttaan lisätäkseen.

Poliittiset päättäjät haluavat pitää ohjat omissa käsissään. Paikalliset poliitikot eivät halua luovuttaa valtaansa alueelliselle päättäjälle – ei eduskunta EU:lle eikä kunnanvaltuustot maakunnalle. Parempi olla pienellä paikkakunnalla ykkönen kuin suurella kakkonen.

Integraatio etenee, yleensä hitaasti. EU:lta on kestänyt vuosikymmeniä päästä nykyvaiheeseen. KUUMA-yhteistyö on avaus,

tai se voidaan nähdä väistämättömänä osana integraatiota, joka johtaa seuraavaan. Kuten EU:ssakin, ensin asioista keskustellaan yhdessä, seuraavassa vaiheessa aletaan antaa suosituksia, siirrytään yksimielisiin päätöksiin ja viimein enemmistöpäätöksiin. Mukaan tulee koko ajan lisää asioita yhteiselle pöydälle ja samaan aikaan ulkopuolella olevien halu päästä jäseneksi kasvaa.

Euroopan integraatiossa oli aluksi EEC, jolla oli poliittisia haluja ja EFTA, joka korosti taloutta. Nytenemmin valtaosa eftalaisista on liittynyt EU:hun. Näinkö käy Uudellamaalla? Kuntapuolella olisi ensivaiheessa pääkaupunkiseudun neljä kuntaa tiivistämässä yhteistyötä ja osa kehyskunnista – KUUMAN kautta – omaansa. Kuntapuolen EU ja EFTA yhdistyvät, mutta vasta joskus.

Kuntahuolet ovat Euroopan integraatiosta tuttuja: Miten pienet kunnat turvaavat vaikutusvaltansa tilanteessa, jossa ne integroituvat suuren tai suurten kuntien kanssa ja ketkä ovat integraatiossa nettomaksajia ja ketkä nettosaajia? Hyödyt ja haitat eivät ole yhteismitallisia. Jos keskus on nettomaksaja, josta hyötyvät ympäristössä olevat pienet kunnat, jotka toimittavat keskuksen alueelle työvoimaa, joka maksaa veronsa nettosaajakunnalle, kuka hyötyy ja kuka häviää? Pitäisikö alkaa keskustella alueellisista veroista ja yhteisestä talouspolitiikasta – esimerkiksi pääkaupunkiseudun ja kehyskuntien tapauksessa – kuten keskustellaan EU:ssa?

Entä hallinto? Aloittaako Uudenmaan unionin yhteinen parlamentti keskustelukerhona, jonka valta kasvaa joka kerran kun yhteistyötä päätetään syventää? Yhteistyöstä sovitaan kuntien huippukokouksissa, joissa kunnanvaltuustojen ja -hallitusten puheenjohtajat ratkaisevat suuret jutut. Entä käytännössä: osaako suuri Helsinki olla yhtä kiltti ja lojaali kuin Saksa on ollut EU:ssa? Onko Espoo kuin Ranska?

EU:ssa jäsenmaat eivät ole sulautuneet toisiinsa. Suomi ja Ruotsi ovat edelleen erillisiä valtioita, jotka harjoittavat tiivistä yhteistyötä EU-tasolla. Kuntaliitokset näyttävät Suomessa tosi vaikeilta ja EU:n tapaiset yhteenliittymät voisivat auttaa sivuuttamaan suurimmat esteet. Alueellisen yhteistyön kannalta on joka tapauksessa ilmeistä, että kunnat voisivat oppia paljon EU-integraatiosta. On asioita, jotka etenevät vääjäämättä, kuin muoti. Kunnat joutuvat osassa asioita varsin tiiviiseen yhteistyöhön, osassa asioissa valtaa luovutetaan valtuustoja alemmalle tasolle. Kuten EU-asioissa, myös kuntaintegraatiossa nähdään vielä monta kiintoisaa keskustelua integraation ajajien ja sitä epäilevien kesken. Kyse on siitä, mitkä asiat päätetään yhdessä ja mistä halutaan kaikissa

olosuhteissa pitää kiinni. Kyse on myös siitä, vetääkö yhteistyötä politiikka vai talouden ja kansalaisten tarpeet. Ja mitkä tarpeet?

Vuonna 2020 ihmetellään, kuinka vaikeaa aikanaan kuntain-tegraatio saattoikaan olla.

(Julkaistu Keski-Uusimaassa 14.6.2004)

Tuleva suunta

Vuoden 2020 olosuhteissa EU ei ole sen valmiimpi kuin vuonna 2004 tai 1994. EU on enemmän, muttei valmis. Oman lisämausteensa prosessiin ovat tuoneet, varsinkin liittymisensä aikoihin, uudet jäsenet: pakkointegraation vuosikymmenten jälkeen tarve itsenäiseen päätöksentekoon on ollut suuri, etenkin tavallisten ihmisten keskuudessa.

Vuoteen 2020 mennessä jäsenmaat joutuvat tunnustamaan, että tärkeämpää on se, mitä asioita päätetään kuin se, miten niistä päätetään. Yhtä ainoa oikeaa ratkaisua ei ole, vaan kaikissa linjavalinnoissa on sekä hyviä että huonoja puolia – meidän ehdotuksemme ei ole yksiselitteisesti parempi kuin heidän ja asioiden muuttaminen arvovaltaksi vain hidastaa järjen integraatiota. Uudet, valtaan nousevat sukupolvet ajattelevat omaa, eivät maansa arvovaltaa, mikä edistää integraatiota.

9 Liittovaltio lähestyy - vai joko se tuli?

Integraatio on astunut kansallisen itsetunnon pyhille alueille. Ensimmäinen suuri päätös oli yhteinen raha. Maastrichtista alkoi asiallisesti symbolien – passit, lippu, rekisterikilvet – virallinen ja epävirallinen yhdentymisen. 2000-luvun alun kansalliseskeisen ilmapiirin aikana on hyvin epäpopulaaria alkaa ennustaa federalistista EU:ta.

EU ei ole liittovaltio. Ennen uuden perussopimuksen hyväksymistä se ei ole edes oikeushenkilö. Toisaalta EU:n yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat esimerkiksi sisämarkkinat ja kauppapolitiikka. Enemmistön tekemät päätökset sitovat myös vähemmistöä. Voisiko liittovaltion maatalouspolitiikka olla vaikuttavampaa kuin nyky-EU:n? EU:n tuomioistuimen päätökset sitovat myös kiivaimpia liittovaltioepäilijöitä, kuten Britanniaa. EU:ssa on kohtuullisesti liittovaltionomaisia piirteitä.

Integraation edetessä tulevat mukaan talouspolitiikka jonkinlaisine EU-veroineen, tehostuva ulko- ja kauppapolitiikka sekä tiivistyvä turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Liittovaltionomaisuus tulee eri osa-alueilla kasvamaan, mutta henkinen kynnyks liittovaltioon on vielä vuonna 2020 liian korkea.

Federalismi-keskustelu sopisi Suomeen hyvin. Federalismihan on tapa tehdä päätöksiä, eikä kerro vielä siitä, mistä ja mitä päätöksiä tehdään. Suomalaiset puhuvat mielellään muodoista. Amerikkalainen yritystutkija Peter Drucker olisi voinut kuvata Suomea luonnehdinnallaan: ”asiat tehdään oikein, mutta tehdäänkö täällä oikeita asioita?”

Keskustellessamme muodoista (esimerkiksi pääministeri Lipposen taannoinen Bruggen puhe) keskitymme pohtimaan keskustelun muotoja (edustaako pääministeri koko hallituksen kantaa, kuuluuko asia pääministerille, pidettiinkö puhe oikeassa paikassa, miksi eduskuntaa ei informoitu etukäteen).

EU on yhdistelmä kansalaisten (Euroopan parlamentti) ja jäsenmaiden (äänet ministerineuvostossa) välistä demokratiaa. Korkein lakiasäätävä elin, ministerineuvosto, edustaa välillisesti kansalaisdemokratiaa, koska sen jäsenet määräytyvät kansallisten parlamenttivaalien perusteella. Jäsenvaltioiden demokratia perustuu yksimieliseen päätökseen kunkin painoarvosta. Suuret jäsenmaat kavahtivat 2000-luvun alussa turvaamaan asemaansa, kun unioni oli laajenemassa useilla pienillä mailla. Unionissa pienillä jäsenmailla on vanhastaan ollut kokoaan suurempi valta. Saksan asema olisi vielä vankempi kuin nyt, jos EU:n jäseninä olisivat sen osavaltiot koko Saksan sijaan.

Erillinen kysymys on se, millaisten kriisien kautta integraation päätöksentekomalli etenee. Ensimmäisen kriisin aiheuttaa uuden perustuslain hyväksyminen. On mahdollista, että kaikissa jäsenmaissa sitä ei hyväksytä, varsinkaan niissä, joissa asian ratkaisee kansaanestämällä. On mahdollista, että uusien kansaanestysten järjestäminen katsotaan turhaksi (tanskalaisille annettiin mahdollisuus äänestää oikein ensimmäisen, Maastrichtin sopimuksen hyljänneen kansaanestyksen jälkeen, ja irlantilaisetkin saivat saman mahdollisuuden Nizzan jälkeen). Ratkaisua siihen, mitä tapahtuu, jos joku ei ratifioi, ei ole. Jäävätkö perustuslain hylänneet ulkorinkiin muodostaen nykymallisesta EU:sta eteisen, kuistin tai verannan? Voivatko perustuslain hyväksyneet luoda uuden EU:n, sen paljon puhutun ytimen? Mitä tapahtuu, jos hylkääjät tulevat vanhojen jäsenten joukosta ja hyväksyjät uusista?

Kun integraatio syvenee esimerkiksi talouspolitiikassa ja turvallisuuspolitiikassa, on mahdollista, että osa jää ulkopuolelle. On luontevaa, että halukkaat yhteiseen talouspolitiikkaan poimitaan EMU-jäsenistä ja turvallisuus- ja puolustusliiton jäsenet niistä, jotka täyttävät kriteerit. Ulkopuolisten elämä jatkuu, esimerkiksi tämän päivän Ruotsin tapaan. Lopputulemana on kuitenkin se, että kaikki ovat

jollain tavalla mukana kaikessa. Vuonna 2020 eletään edelleen eritah-
tisessa integraatiossa – mutta edellisestä eurooppalaisesta sisällissodas-
ta on kulunut jo 75 vuotta, mikä osoittaa integraation voiman.

Mainitut eriytyvät linjat jäsenmaiden välillä perustuvat siihen, että ne eivät ole halukkaita osallistumaan kaikkeen. Toinen kysymys on se, että kaikki eivät ole kyvykkäitä, vaikka halukkuutta riittäisi. EMU-malli on tässäkin hyvä. Uudet jäsenet ovat halukkaita, mutta kestää useita vuosia ennen kuin ne ovat kykeneviä. Vastaaviin asetel-
miin törmätään ainakin puolustusulottuvuudella.

Mitä lähemmäksi unioni tulee liittovaltiota, sitä olennaisempaa on eritasoisten ja -tyyppisten toimijoiden verkostoituminen muutoin kuin Brysselin kautta.

Valtioiden väliselle yhteistyölle on ollut ilmeinen tarve päätellen siitä, kuinka paljon yhteisiä organisaatioita on perustettu. Avainsana on valtio, sillä yhtä hyvin YK turvallisuusneuvostoinen ja alajärjestöineen kuin rauhaa, demokratiaa ja vaurautta Euroopassa edistämään perustetut EU, EFTA, OECD, Euroopan neuvosto, ETYJ ja Nato ovat valtioiden välisiä. YK on sananmukaisesti Yhdistyneet Kansakunnat – tai vielä oikeammin se voisi Yhteistyövaltiot.

Valtion ja yhteisten hankkeiden väliselle työnjaolle on ollut kysyntää – ja tarjontaa. Pisimmälle on yltänyt EU. Euroopan unioni on olennaisesti purkanut eurooppalaisia dikotomioita, kahtiajakoja. Ensin ylitettiin sodan voittajien ja häviäjien välinen kuilu. Toiseksi ylitettiin niiden valtioiden kahtiajako, jotka halusivat poliittistakin integraatiota (EEC) ja niiden, joille talous riitti (EFTA). Valtaosa EFTAA on nimittäin liittynyt EU:hun. Kolmanneksi ylitettiin Länsi- ja Itä-Euroopan välinen kuilu, kun keski- ja itäeurooppalaiset valtiot yksi toisensa jälkeen ovat EU:n sisällä.

EU on paitsi poistanut vanhoja jännitteitä, luonut myös uusia. EU:n dynaamisuus syntyy yhteisistä huolista ja erilaisista lähestymistavoista. EU:n sisällä on tukku jännitteitä, jotka syntyvät siitä, että eri valtioilla on erilainen käsitys asioista. Tähänastiset jännitteet eivät ole katoamassa, mutta niiden merkitys muuttuu.

Viime vuosina paljon esillä ollut *pienten ja suurten jäsenvaltioiden* välinen jännite alkaa helpottaa vasta, kun päätöksenteko on federalis-

tinen. Sukupolvi sukupolvelta jännite vähenee, mutta kestää kauan ennen kuin Ranska ja Suomi ovat yhtä tasa-arvoisia kuin Kalifornia ja Oregon. EU:ssa pienten ja suurten välinen jännite nousee esiin aina kun päätöksentekomallia muutetaan. Arkipäivässä se ei ole niinkään näkynyt. Erityisasemassa suurten joukossa ovat Saksa ja Ranska, jotka ovat integraation historiassa olleet todellinen voimakaksikko. Kun tarkoitus oli näiden kahden vihollisuuksien ehkäisy, mikäs sen hienompaa. Laajentumisen jälkeen ne ovat löytäneet toisensa uudestaan – ylivertainen asema ei enää olekaan ylivertainen. Ne ovat hakeneet ratkaisua kuitenkin EU:n sisällä, mikä on tärkeää.

Etelän ja pohjoisen, katolisen ja protestanttisen EU:n jännite on kulttuurinen. Avoimuus päätöksenteossa on tyypillisempää pohjoisille kuin eteläisille jäsenille. Eteläiset taas ymmärtävät paremmin protektionismin perusteita kuin pohjoisen valtiot. Erot hyvinvointi-ideologiassa ovat edelleen olemassa, vaikka maallistuminen häivyttää uskontoideologiasta kumpuavia eroja. Uusin jännite, jolle sillekin voidaan ennustaa valitettavan pitkää ikää, johtuu massiivisesta laajentumisesta: etelä-pohjoinen-ajattelun rinnalle voi nousta länsi-itä-ajattelu.

Nettomaksajien ja nettosaajien välillä on näkyvä jännite. Tyypillisiä merkki on Ruotsi, joka on voimakas nettomaksaja ja jossa kansalaisten integraatioepäily on hämmentävän laajaa. Ylivoimaisesti suurin nettomaksaja Saksa on sukupolvenvaihdoksen myötä tullut siihen tulokseen, että rajansa kaikella; ikään kuin sotakorvaukset olisi nyt maksettu. Jos eurooppalainen solidaarisuus toteutuu maineensa mukaisesti, nettosaajia ovat jatkossa uudet jäsenet. Eurooppalaisesta tulonsiirtojännitteestä ei päästä eroon, mutta kansallisia intohimoja herättävää budjettisiirtomallia voidaan häivyttää EU-tasoisella verolla.

Yhdysvallat on tuonut esiin uuden ja vanhan EU:n välisen jännitteen. Uudet EU:n jäsenmaat Keski- ja Itä-Euroopasta ovat kiittolisuudenvelassa Yhdysvalloille Natosta ja turvasta. Monet niistä yltävät katsomaan yli vanhan EU:n aina Amerikkaan saakka. Ne kuuluvat Eurooppaan ja ennen kaikkea EU:hun, mutta ne eivät ole päättäneet vielä ovatko ne eurooppalaisia siinä mielessä kuin EU-15, tai EU-14, jos britit jätetään ulkopuolelle. Erilaisten yhteiskuntamallien maailmassa itää jännitteen siemen.

Integraatio on jo sivuuttanut pisteen, josta ei ole paluuta. Sen sijaan ei ole vielä selvillä, *kuinka pitkälle integraatio voi ulottua*. Tulevaisuudessa eri käsitykset tästä muodostavat keskeisen jännitteen, joka purkautuu kaksikerroksiseen unioniin. Ne, joille sisämarkkinat ja ihmisten vapaa liikkuvuus Euroopassa riittävät, muodostavat oman alueellisen lintukodon. Ne, joilla on kunnianhimoa turvata EU:n asema maailmanlaajuisesti ja uskallus luottaa yhteiseen päätöksentekoon, muodostavat oman ryhmänsä.

Näkemykset EU:n roolista ja integraation syventämisestä ovat nostaneet esiin jännitteen *kyvykkäiden ja halukkaiden välillä*. Ruotsi on kyvykäs EMUun, muttei halukas. Puola on halukas, muttei kyvykäs. Kyvyn arvioivat muut, halu on itsestä kiinni. EU:n tulevaisuudessa integraatio etenee niiden toimista, jotka ovat sekä halukkaita että kyvykkäitä. Tämä jännite on keskeinen syy siihen, miksi EU:hun syntyy kova ydin, uusi EU. Ne, jotka eivät täytä molempia ehtoja, seuraavat hitaammin perässä. Tähän joukkoon, jossa ovat haluttomat ja kyvyttömät, on uusien jäsenten helpompi liittyä kuin kovaan ytimeen. Siihen liittyvät ennen vuotta 2020 muun muassa sveitsiläiset, joille ulkorinki myydään ikään kuin EFTAna.

Vuonna 2004 Eurooppa jatkaa edelleen järjestäytymisprosessiaan. EU ei ole yksin. Rauhan, taloudellisen hyvinvoinnin ja demokratian lipunkantajina ovat myös Nato, ETYJ, EN ja EFTAkin vielä muistuttaa olemassaolostaan. EU on yhä kattavampi ja houkuttelevampi, mutta se on itsekkin vielä välitilassa; ei enää perinteinen kansallisvaltioiden yhteenliittymä eikä vielä aito ja itsellinen ylikansallinen toimija. Kuitenkin se valtaa itselleen jatkuvasti lisää tilaa.

Integraatiossa on meneillään yhtä aikaa tiivistäviä ja hajottavia prosesseja. EMU on tyyppiesimerkki tiivistymisestä, laajentuminen hajautumisesta. Vaikka laajentuminen tiivistää ja integroi Eurooppaa, se hajottaa Euroopan unionia, kun mukaan on tullut hyvin erilaisessa integraatiokypsyyssvaiheessa olevia maita. Hajottavat voimat näyttävät voivan hidastaa integraatiota, mutteivät rapauttaa sitä.

Yllä olevat kaksi kappaletta voidaan kirjoittaa uudelleen vuonna 2020, vaikka tilanne silloin on jo monin osin toinen: EU on tuolloin paljon enemmän kuin 2000-luvun alussa. Vastaavasti muut organisatiot ovat selvästi vähemmän näkyviä.

Integraatiossa ja politiikassa on suhdanteensa kuten taloudessakin. Maastrichtin sopimuksen jälkeen integraatio on siirtynyt merkittävästi taloudesta – sisämarkkinoista – politiikan puolelle – kuten sisä- ja oikeusasioihin ja ulkopolitiikkaan. 1980-luvun puolivälistä lähtien vanhoissa jäsenmaissa on eletty yritysvetoisessa kehitysvaiheessa, mutta politiikka on nostanut päätään. Länsimaissa markkina-

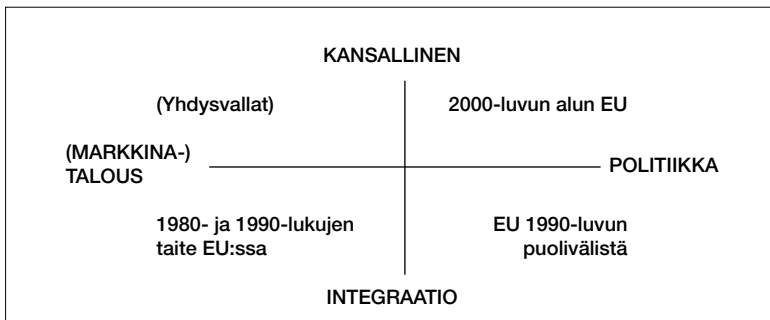
taloushenkinen ja yksilökeskeinen vaihe on vuorotellut poliittisen ja kollektiivisen vaiheen kanssa. Edellinen kollektiivisen ajattelun huippuvaihe oli 1960- ja 1970-lukujen taitteessa.

Politiikan paluu ja integraation politisoituminen muodostavat jo yhdessä kiinnostavan parin. Niihin on lisättävä vielä kansallista painottava ajattelu, joka niinikään leimaa 2000-luvun alun EU:ta. Näillä eväillä lähdetään alkumatkalle vuoteen 2020. Näissä yhteiskunnallisissa suhdanteissa on tuolloin uusi vaihe – markkinataloushenkisyys, yksilöllisyys ja integraatiohenkisyys ovat voimistumassa?

Integraatiossa on aiemminkin havaittu, että noususuhdanteessa yhteistyö on edennyt ja laskusuhdanteessa takkuillut. Laskusuhdanteessa kansalliset ongelmat vievät päähuomion – erityisesti kansallisista äänistä riippuvaisten poliitikkojen huomion – ja on vaikea ulottaa katse unionitasolle ja pohtia, saataisiinko yhdessä aikaan vielä enemmän. Poliitiikan päättäjien silmissä väikkyy ajatus, että kansallisvaltio ja kansakunta ovat oikeita toimijoita. Kansalaisia varten rakennettu liturgia integraatiosta rauhan, demokratian ja vaurauden takaajana tuntuu entistä etäisemmältä.

Yhdentymisen suuri aate on ollut menneisyyden traumojen torjuminen. Unioni on ollut reaktiivinen. Kun päätökset tehdään viime tipassa, seurauksena on ollut unionin kehittyminen kriisien kautta. Reagoinnin aihetta toki riittää jatkossakin: suhde Yhdysvaltoihin,

Kuvio 3. Vaihtuvat painopisteet.

Kiinan ja Intian yhdistetty väestön ja talouden kasvu, Venäjä, ympäristökatastrofit. Silti EU:n menestys edellyttää, että se on jatkossa proaktiivinen. Ihmisten ja jäsenvaltioiden tulee luottaa EU:hun. EU tarvitsee sitä varten oman identiteetin, jonka rakentaminen edellyttää symbolien lisäksi resursseja.

Unionilla on kahdenlaisia resursseja, yhtäältä regulatorisia (lue: pykälätehtailua) ja toisaalta taloudellisia. On yhdentekevää, miksi tulevaa päätöksentekotapaa nimitetään, jos unionilla ei ole muita resursseja kuin direktiivit. Voimistuva talouspolitiikka edellyttää sekin, että EU:lla on muitakin mahdollisuuksia kuin kovistelu EMU-ehdoista ja suositukset. EU:n budjetin kasvattamisesta neljään prosenttiin, esimerkiksi, ei nykyisessä poliittisessa suhdanteessa uskalla puhua yksikään poliitikko – sehän olisi yhtä pitkänäköistä kuin puhuminen liittovaltiosta.

EU joutuu yhä enemmän keskittymään siihen, mitä saadaan aikaan. Toista kahtakymmentä vuotta ei voi enää keskittyä siihen, kuinka päätöksentekoa muokataan.

Laajentumisten hyviä vaikutuksia ei pidä aliarvioida. Pakkointegraatiosta vapautuneet kansakunnat eivät kuitenkaan ole vapaaehtoisen sosiaalisen integraation etujoukossa. Kärjistäen voidaan todeta uusien jäsenten päämääränä olleen päästä läntisten (turva)rakenteiden piiriin, vanhojen jäsenten motiivina taas on ollut saada mahdollisimman paljon irti yhteistyön kehittämisestä. Hidasteena on se, että vanhoilla jäsenmailla on paljon hyviä kokemuksia kansallisesta mallista ja uusilla jäsenmailla paljon huonoja kokemuksia ylikansallisesta mallista.

Tämä kaikki voi johtaa jo ennen vuotta 2020 siihen, että ensi vaiheessa syntyy erilaisia EMU-, Schengen- ja puolustusliittoja. Tämä johtaa hallinnan kannalta sellaisiin vaikeuksiin, että osa jäsenvaltioista kerta kaikkiaan päättää perustaa uuden EU:n, jossa kaikki asiat yhdistetään. Mukana ovat ne valtiot, jotka hermostuvat sotkuun ja arvelevat tarvitsevansa tiukkaa yhteisyyttä itsekkäistä syistä. Muut jäävät toistaiseksi entiseen EU:hun. On mahdollista, jopa todennäköistä, että etujoukossa ovat pyöräilyn ammattilaiset, jotka ottavat samaan kilpaan amatööritalleja, joiden amatööriys paljastuu kilpailun aikana.

VUONNA 2020

EU-kansalaiset löytävät toisensa, mutta lähinnä suhteessa ulkopuolisiin

EU-identiteetti on edelleen kehitysvaiheessa. Sitä voimistaa suhde muuhun maailmaan. Globaali tiedonvaihto lisää tietoisuutta eurooppalaisuudesta. EU:n sisällä kilpailevat kansalliset, alueelliset ja brandi-identiteetit. Vuonna 2020 EU-identiteetti ja integraation tarve ovat voimistuneet, kun kansalliseskeinen ajattelu ei tuonutkaan onnea, vaan paljasti yhteisyyden tarpeen. Mutta, voidaanko identiteettiä edistää? Ja kun eurooppalaista aitoa identiteettiä vasta tavoitellaan, mitä samanaikaisesti voidaan edellyttää ulkoeurooppalaisilta siirtolaisilta?

EU on proaktiivinen, myös reagoidessaan

EU taiteilee reaktiivisen toiminnan ja proaktiivisen toiminnan välillä. Uudet valtaan nousevat sukupolvet ajattelevat pragmaattisesti, mutta sisäänrakennetut valta-asetelmat EU:ssa hidastavat kehitystä. EU on reaktioissaan nopeampi kuin mitä se vielä vuosituhannen vaihteessa oli. Mutta millaisia kriisejä tarvitaan, ennen kuin kansalliset johtajat ymmärtävät, että yhteinen etu on myös kansallinen etu? Parhaimmillaan EU on kansalaisten kannalta tärkeän jatkuvuuden nimissä onnistunut säilyttämään keskeiset ja parhaat osat eurooppalaisesta mallista maataloudessa, ympäristöpolitiikassa, sosiaalisessa markkinataloudessa, koulutuksessa sekä ulkopoliittikan toimintatavoissa.

Solidaarisuus säilyy, mutta osa on delegoitu yksityiselle sektorille

EU ei ole muuttanut politiikan solidaarista mallia, mutta vastuuta on vuonna 2020 siirretty yrityksille ja kansalaisille. *Good corporate citizen*-tyyppinen ajattelu on levinnyt ja sitä kautta yritykset ovat ottaneet osaltaan kontolleen työntekijöitään koskevia aiemmin hyvinvointivaltiolle kuuluvia tehtäviä. Ansiosidonnaista mallia siis yksityistetään. Kansalaiset ja kansalaisjärjestöt ovat enenevästi paikanneet repeilevää turvaverkkoa.

Hyvinvointivaltio on ollut turvaverkko kansalaisille. EU:n tasapainoilu hyvinvointiulottuvuudella tiivistyy jatkossakin kysymykseen, hyväksytäänkö korkeat sosiaalikulannukset vai suuret sosiaalis-taloudelliset erot kansalaisten välillä. Molemmilla vaihtoehdoilla on puolustajansa ja molempien puolustajilla hyvät argumentit takanaan.

Viimeaikainen suuntaus on ollut se, että turvaverkkoa ei pureta, mutta kansalaisilta vaaditaan enemmän. On kuitenkin mahdollista, että vuonna 2020 haikaillaan jo julkisen sektorin suurempaa roolia, sillä kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen yhteistoiminta saattaa viedä liikaa energiaa pitkää päivää tekeville työssäkäyviltä ja muualla työmarkkinoilla tarvittavilta EU-kansalaisilta. Poliittiset suhdanteet vaikuttavat kehitykseen voimakkaasti.

EU:lla on viimeinkin yhteinen ulkomaailma ja sitä kautta ulkopoliittikka

EU on tehokkaasti turvaamassa yritysten toimintaedellytyksiä maailmalla. Aasialaisia ja amerikkalaisia yrityksiä etabloituu EU:hun sen luoman institutionaalisen turvan ja muun maailman hyväksymän käytöstavan vuoksi. EU:lla on edelleen kehitysmaissa neutraalin toimijan maine, sillä EU ei edellytä yhteistyön ehtona ainoaa oikeata yhteiskuntajärjestystä. Suuren energiariippuvuutensa vuoksi EU on ottanut Venäjän ETAn jäseneksi.

EU:lla on yhteinen puolustuspolitiikka, jota toteutetaan turvallisuus- ja puolustusliitossa. Sen jäsenet tuovat kukin liittoon omat erityisvahvuutensa. Kansallisia armeijoita on vain osittain korvattu yhteisellä ammattiarmeijalla. Mutta onko tarkoitus puolustaa Eurooppaa alueena, jota kukaan ei uskalla aseellisesti haastaa, vai puolustaa eurooppalaisia markkinoita eri puolilla maailmaa, varsinkin entisissä eurooppalaisissa siirtomaissa?

EU kykenee toimimaan talouspolitiikassa omin resurssein

Kriisiytymisvaiheiden jälkeen EU:lla on talouspoliittista valtaa. EMU ei ole enää talouskerho ja rahaliitto, vaan talous- ja rahaliitto. EU:n

budjetti, neljä prosenttia yhteenlasketusta BKT:sta, on helpottanut unionin mahdollisuuksia taloudellisissa koordinoimissa. Budjetti kerätään EU-verolla. Työnjaossa EU keskittyy tutkimukseen ja kehitykseen osin täydentäen, osien ohjaten kansallisia hankkeita.

Hyvinvointivaltioita ylläpitävä tuki – kuten sosiaaliset tulonsiirrot ja terveystenot – ovat kansallisia, mutta minimisäännöin EU ohjaa painotuksia.

Ympäristöön panostetaan enemmän kuin koskaan – samoin sen pilaamiseen

Ympäristön tilan heikkeneminen on hidastunut, mutta jatkuu. Hidasta puuttumista perustellaan yhtäältä Venäjän ja toisaalta Yhdysvaltojen luistamisella globaalien ympäristöongelmien hoidosta. EU:n proaktiivisuus saattaa hyvinkin hiipua, jos Yhdysvallat ei reagoikaan kehitykseen. Kiina on edelleen aivan oma lukunsa.

Kasvava liikenne on ensisijainen huolenaihe. Yksimielisyyttä siitä, kenen autoilu on turhaa, ei saavuteta ja suurkaupunkien autottomat päivät tehoavat yhtä hyvin kuin varoitustarrat tupakka-asteissa tehoavat tupakoijiin.

EU on rakentanut järkeväen toimintakentän

Vuonna 2020 keskustellaan vakavasti siitä, onko EU olemassa kansalaisia vai yrityksiä varten. Vai onko kyseessä eliitin rakennelma vailla rationaalista tarvetta ylipäätään? Onko EU:sta tullut tapa? Kolmenkymmenen jäsenvaltion kesken on ollut yksinkertaisesti mahdotonta valvoa kaikkea. Vuonna 2020 on otettu ensimmäiset taka-asteleet, eli on purettu aiemmin päätettyä. Ylipäätään EU on törmännyt samaan kuin yritykset ja julkiset organisaatiot, eli välillä rönsyillään, välillä keskitytään ytimeen.

EU on liittovaltio, jota ei kutsuta liittovaltioksi

EU kokonaisuutena ei toimi liittovaltion tavoin, mutta monella eri sektorilla se toimii niin – EU on kehittänyt sektorifederalis-

min! Kynnys sille, että kaikissa ytimissä mukana olevat uskaltaisivat tunnustaa tosiasiat, on edelleen korkea. Toisaalta ei haluta järjestää kansanäänestyksiä pelkästä käsitteestä, kun sisältö on jo olemassa. Kaksikamarisuus – EU:n parlamentti ja neuvosto, joka edustaa jäsenvaltioita – muistuttaa Saksan poliittista järjestelmää enemmän kuin Englannin ala- ja ylähuonetta. EU on ulospäin – ulko- ja kauppapolitiikassa – yhtenäisempi kuin sisäisesti. Sekä päätöksenteoltaan että toimivallaltaan EU alkaa olla federaatio, mutta kansalaisille sitä ei erityisesti korosteta.

Johtajuus väistämätöntä, mutta lähes mahdotonta

2000-luvun alussa johtajuutta on osoittanut ennen kaikkea EU:n huippukokous. Kollektiivista johtajuutta ei pidä väheksyä, mutta kolmenkymmenen valtion johtajan johtajuus on vaikeaa. Toisaalta ei pidä vaipua nostalgiaan: Jacques Delors loi vision poliittiselle integraatiolle, mutta hän itse johti 'vain' taloudellista integraatiota. Kun integraatio ulottui poliittiselle sektorille, kasvoi tarve johtajuudelle ja samalla sen harjoittaminen tuli vaikeammaksi. Vuonna 2020 EU:lla on oltava ainakin toimitusjohtaja vaikka huippukokousta, on se sitten hallitus tai hallintoneuvosto, ei voisikaan sivuuttaa.

EU on yhdistänyt Euroopan tavalla, jossa kaikki jäsenet eivät ole mukana

EU on yhdistänyt Eurooppaa, mutta tavalla, jossa kaikki jäsenet eivät ole mukana. Federalismin suuri dilemma on se, että Euroopan yhdentymistä rakentaneet valtiot eivät sitä halua, mutta ulkoiset olosuhteet vääjäämättä edellyttävät sitä.

ONKO SUOMELLA VAIHTOEHTOJA?

EU on Suomi-neidolle samaa kuin kunta ja valtio suomalaiselle – turva erilaisissa yhteyksissä. Nykysuuntauksen mukaisesti EU ei ratkaise Suomen puolesta ongelmia, vaan ymmärtävästi tukee omia ratkaisujamme. Se miten Suomella menee vuonna 2020, on pitkälti kiinni suomalaisista. Jos Suomesta ja suomalaisista halutaan enemmän irti muuttamalla maan sisäistä organisointia, se ei kuulu muille. EU on tässä suhteessa suvaitsevainen: vuoden 2004 Euroopan unioniin mahtuvat sekä markkinatalous-Viro että valtio-Ruotsi.

Monissa asioissa Suomen intressit ovat samat kuin muillakin jäsenmailla. Keinoista voidaan aina keskustella, kun ainoaa oikeaa keinoa ei ole. Päämääristä on helppo sopia. Suomalaisilla on, omasta mielestään, erityisominaisuuksia. Niin on kaikilla muillakin EU-mailla.

Vastoin odotuksia suomalaisten identiteetti on vahvistunut EU-aikana. Suomalaisuus on noussut arvossaan, ja kun olemme päässeet mukaan asioista päättämään, myös itsetuntonne on noussut. Itsetunnon nousu näkyy erityisen selvästi nuorissa sukupolvissa, jotka eivät mene lakki kourassa Brysselin porstuaan pyytämään anteeksi olemassaoloaan. Ensimmäisen kymmenen jäsenyysvuoden aikana ei suomen kielikään ole ehtinyt tuhoutua, vastoin pahimpia pelkoja. Siihen kuuluu jo menneiltä vuosisadoilta melkoinen määrä lainoja ruotsista, saksasta ja venäjistä. Mukaan mahtuu lainasanoja englannistakin. Rajansa kaikella: 'Mycket kiva' vielä jotenkin menee, mutta 'uppostranger', 'tuikiordinary' ja 'ypöalone' eivät toivottavasti vielä 2020 vilise puheissa.

Pienille maille EU on silta globaaliin. Taloudessa Suomi ei vuonna 2020 ole niin vahva, että se pystyisi yksin hoitamaan suhteensa Yhdysvaltoihin tai Kiinaan. Suomea kiinnostaa Venäjä paljon enemmän kuin montaa muuta jäsenmaata. Suomen etujen mukaista on yhdistää ulko- ja kauppapolitiikka mahdollisimman nopeasti. Uudet jäsenmaat ovat vuonna 2020 hyvän aikaa hyödyntäneet osaamistaan Venäjän suhteen, Naton ja EU:n siipien suojassa.

Päätöksenteossa suomalaista keskustelua leimaa tunteenomaisuus ja se, että liittovaltiokäsitykset perustuvat englanninkieliseen aineistoon, jossa federalismi tarkoittaa vallan keskittämistä. Saksaa

lukevat tietävät, että Saksassa federalismi nähdään vallan hajauttamisena. Saksan liittohallitus on toistuvasti vaikeuksissa erittäin vahvojen osavaltioiden kanssa toisin kuin Suomen hallitus omien alueidensa kanssa.

Suomalaisten mahdollisuudet sopeutua liittovaltioon ovat silti paremmat kuin entisten siirtomaaherravaltioiden ja valtioiden, jotka kuvittelevat – kaiken historiassa tapahtuneen jälkeenkin – olevansa esikuvia muille ja enemmän kuin muut. Kun kuntaliitokset ovat todella lähteneet käyntiin vuonna 2020 ja niistä on kertynyt jo kohtuullisesti kokemuksiakin, suomalaisten on helpompi ymmärtää myös EU:n ja jäsenvaltioiden välinen suhde ja liittoutumisen edut.

Pragmaattinen, valtaan nouseva sukupolvi suhtautuu integraatioon rakentavasti. Suomalaisuus ei ole uhattuna samalla lailla kuin aiemmin. Yksimielisyyttä on kuitenkin vaikea saavuttaa siitä, mihin oikeasti tarvitsemme EU:ta. Vähän keskustellaan siitä, mihin EU tarvitsee Suomea ja suomalaisia, sillä unionin ytimessä olevilta tällaista ei kysytä.

EU on jatkossakin kyvykkäiden ja halukkaiden yhteishanke. Kyvykkyyden – kuten EMU-kriteerien täyttämisen – arvioivat muut, halukkuus on omilla käsissä. EU:n näköpiirissä ei ole kuitenkaan mitään, mihin Suomi ei olisi kykenevä. On vaikea keksiä sellaisia kriteerejä ja lähentymisehtoja, joilla Suomi voitaisiin tiputtaa jollain sektorilla kelkasta. Sen sijaan on helppo keksiä sektoreita, joissa Suomen halukkuus on tekijä, joka saattaa muodostua esteeksi. Yksioikoista Suomen etua ei normaalioloissa ole. Halukkuus on kulloinkin vallan kahvassa olevien päätettävissä.

Päätäjien tehtävä on kyetä perustelemaan kansalaisille yhtäältä se, missä asioissa Suomi ja erilaiset suomalaiset tahot ovat parempia päättämään kuin EU ja, vastaavasti, miksi EU on toisissa asioissa parempi turvaamaan etumme. Tämä keskustelu jatkuu vielä vuonna 2020.

LÄHDEKIRJALLISUUTTA

European Commission Forward Studies Unit. Survey of National Identity and Deep-Seated Attitudes towards European Integration in the Ten Applicant Countries of Central and Eastern Europe. 1998.

European Energy and Transport – Trends to 2030

Kolbe, Laura (2004) Creative Regions attract Creative People. EVA-Business and Culture Competitiveness through Culture. Helsinki.

Narsakka, Laura (2003) Katsauksia laajentuneen unionin väestöön (teoksessa Peter Ekholm Tiivistävä ja hajautuva Euroopan unioni) Helsinki.

Ojanen, Hanna (2003) EU:n puolustuspolitiikka ja suhteet Natoon: tervetullutta kilpailua. Upi-raportti 3. Espoo.

■ Mihin suuntaan Euroopan unioni on kehittymässä? Se EU, johon Suomi liittyi, oli erilainen kuin nykyinen, ja muutos jatkuu. Onko EU vuonna 2020 liittovaltio – ja jos on, uskalletaanko se sanoa? Onnistuuko EU kehittämään kilpailukykyään, kun sen väestö vanhenee ja vähenee? Millaisia painotuksia saa yhteinen puolustuspolitiikka? Kenelle olemme solidaarisia?

Sitran Eurooppa 2020 -tutkimusprojektin johtaja Peter Ekholm arvioi tässä raportissa, millainen EU on viidentoista vuoden kuluttua ja nostaa tarkasteltavaksi ne avainkysymykset, joita suomalaisessa EU-keskustelussa ei enää voi sivuuttaa.

ISBN 951-37-4281-4
ISSN 1457-571X

